

PLANY WYNIKOWE

PRZEDMIOT: GEOGRAFIA ROZSZERZONA
KLASY 1 – 5 TECHNIKUM

Plan wynikowy z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu geografia dla klasy I liceum ogólnokształcącego w zakresie rozszerzonym

Temat	Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra	Ocena celująca
I. Źródła informacji geograficznej					
1. Metody pozyskiwania informacji geograficznych. Ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych	Uczeń: – wymienia źródła informacji geograficznej – potrafi wymienić technologie informacyjno-komunikacyjne i geoinformacyjne do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych – zna pojęcia: metody jakościowe, metody ilościowe	Uczeń: – definiuje źródła informacji geograficznej – opisuje technologie informacyjno-komunikacyjne i geoinformacyjne do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych – charakteryzuje ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych – podaje przykłady metod jakościowych i ilościowych w geografii	Uczeń: – wskazuje na możliwości wykorzystywania różnych źródeł informacji geograficznej – umie ocenić przydatność źródeł informacji geograficznej – rozumie różnice w wynikach uzyskiwanych za pomocą metod jakościowych i ilościowych – rozumie, w jakich sytuacjach należy prowadzić badania jakościowe, a w jakich – ilościowe	Uczeń: – potrafi wykorzystywać różne metody geoinformacyjne do przechowywania, przetwarzania danych geograficznych – wymienia różnice w badaniach jakościowych i ilościowych – potrafi użyć właściwej metody badań w praktyce	Uczeń: – wskazuje zastosowania wiedzy o źródłach informacji geograficznych w życiu – potrafi samodzielnie znaleźć informacje dotyczące środowiska geograficznego miejscowości, w której mieszka lub jej najbliższej okolicy, analizuje je i ocenia ich przydatność – interpretuje wyniki badań jakościowych i ilościowych pochodzących z różnych źródeł
2. Badania ankietowe i wywiady	Uczeń: – rozdziela metodę ankiety i metodę wywiadu	Uczeń: – zna zasady tworzenia kwestionariusza ankiety – zna metodę przeprowadzania wywiadu i opracowania jej wyników	Uczeń: – potrafi stworzyć ankietę i przygotować wywiad	Uczeń: – potrafi opracować wyniki ankiety i wywiadu – interpretuje i wyciąga wnioski z uzyskanych wyników ankiety i wywiadu	Uczeń: – samodzielnie przygotowuje ankietę/wywiad, przeprowadza badania, opracowuje je, przedstawia wnioski
3. Metody prezentacji zjawisk w tabelach i na	Uczeń: – rozdziela wykres kołowy, liniowy i słupkowy, potrafi	Uczeń: – rozumie, w jakiej sytuacji stosuje się	Uczeń: – potrafi interpretować dane liczbowe	Uczeń: – samodzielnie projektuje tabele z danymi statystycznymi, wykonuje	Uczeń: – interpretuje własne i źródłowe dane statystyczne

wykresach	odczytać z nich dane – potrafi odczytać dane przedstawione w tabeli	konkretne typy wykresów – potrafi konstruować wykresy liniowy, słupkowy i kołowy na podstawie danych zamieszczonych w tabeli	przedstawione w postaci tabel i wykresów – wskazuje wady i zalety prezentacji wyników za pomocą wykresów statystycznych	na ich podstawie wykresy – wskazuje cele proponowanych przez siebie analiz statystycznych – wyciąga wnioski z danych statystycznych	przedstawione w postaci wykresów i tabel, wykonuje na ich podstawie dodatkowe obliczenia
4. Metody prezentacji zjawisk na mapach	Uczeń: – zna definicję mapy, typy skali, rozróżnia znaki umowne (kartograficzne) stosowane na mapach – rozróżnia typy map – wymienia jakościowe i ilościowe metody prezentacji danych na mapie	Uczeń: – klasyfikuje mapy – potrafi wskazać metody prezentacji danych zjawisk na mapie	Uczeń: – podaje przykłady zastosowania różnych rodzajów map – umie czytać i interpretować treści różnych map	Uczeń: – potrafi samodzielnie zaproponować sposób prezentacji danego zjawiska na mapie	Uczeń: – wyciąga wnioski z analizy danych przedstawionych na mapie i odnosi je do wiedzy z innych dziedzin geografii
5. Prowadzenie obserwacji w terenie	Uczeń: – wie, na czym polega obserwacja w geografii – wymienia podstawowe metody obserwacji stosowane w terenie	Uczeń: – zna przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie – zna techniki prowadzone podczas obserwacji terenowych	Uczeń: – potrafi wskazać konkretne metody obserwacji adekwatne do zamierzonych celów badań – poprawnie wykonuje obserwacje w terenie	Uczeń: – interpretuje wyniki obserwacji wykonanych w terenie – wyciąga wnioski z dokonanych w terenie obserwacji	Uczeń: – samodzielnie projektuje prowadzenie obserwacji w terenie w zależności od założonych celów badań
6. Posługiwanie się mapą topograficzną w terenie	Uczeń: – wie, co to jest mapa topograficzna – odczytuje znaki topograficzne na mapie	Uczeń: – orientuje mapę i wyznacza kierunki w terenie	Uczeń: – umie posługiwać się mapą topograficzną w terenie – umie określać współrzędne	Uczeń: – potrafić określić na podstawie mapy odległość pomiędzy punktami oraz wysokość względną i bezwzględną	Uczeń: – potrafi zaplanować wycieczkę z godzinowym harmonogramem, uwzględnia prędkość pojazdów i marszu na drogach w terenie

			geograficzne punktów na mapie – opisuje rzeźbę terenu, sieć hydrograficzną oraz formy użytkowania ziemi na załączonym fragmencie mapy	terenu – potrafi obliczyć nachylenie stoku, wysokość względną i bezwzględną terenu – wykonuje profil hipsometryczny	
7. Zdjęcia satelitarne i lotnicze	Uczeń: – rozróżnia zdjęcia satelitarne i lotnicze	Uczeń: – wskazuje zastosowanie zdjęć satelitarnych i lotniczych	Uczeń: – umie interpretować treść zdjęć lotniczych i satelitarnych	Uczeń: – porównuje zdjęcia lotnicze i satelitarne i wskazuje na zmiany, które zaszły w danym terenie/porównuje dwa tereny przedstawione na zdjęciach	Uczeń: – potrafi sam znaleźć w źródłach zdjęcia satelitarne i lotnicze danego terenu i je zinterpretować
8. Określanie położenia na podstawie Globalnego Systemu Pozycjonowania (GPS)	Uczeń: – wie, czym jest system GPS	Uczeń: – wie, do czego można wykorzystać odbiornik GPS	Uczeń: – potrafi wykorzystać GPS do określenia współrzędnych geograficznych	Uczeń: – potrafi wykorzystać GPS w grze terenowej	Uczeń: – projektuje grę terenową z udziałem GPS
9. Zastosowanie Geograficznych Systemów Informacyjnych (GIS)	Uczeń: – wie, co to jest System Informacji Geograficznej (GIS)	Uczeń: – zna przykłady aplikacji GIS	Uczeń: – potrafi wskazać przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego	Uczeń: – umie stosować wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego i ich analizy z użyciem narzędzi GIS	Uczeń: – samodzielnie planuje zastosowanie narzędzia GIS do rozwiązania konkretnego problemu
10. Identyfikacja zależności między elementami przestrzeni	Uczeń: – rozumie pojęcie przestrzeń geograficzna	Uczeń: – identyfikuje zależności przyczynowo-skutkowe,	Uczeń: – na podstawie danych określa prawidłowości	Uczeń: – potrafi podać argumenty i sformułować twierdzenia	Uczeń: – przewiduje konsekwencje zmian zachodzących w

geograficznej	i wskazuje jej elementy – zna zasadę zrównoważonego rozwoju	funkcjonalne i czasowe między elementami przestrzeni geograficznej	zachodzące między elementami przestrzeni geograficznej – wyciąga wnioski na podstawie analizy danych dotyczących przestrzeni geograficznej	dotyczące obserwowanych prawidłowości w przyrodzie	przestrzeni geograficznej i jej poszczególnych elementach
II. Obserwacje astronomiczne					
1. Budowa Wszechświata. Galaktyki i gwiazdozbiory	Uczeń: – zna teorię Wielkiego Wybuchu – wymienia elementy Wszechświata – zna podstawowe pojęcia dotyczące gwiazd – wskazuje przyrządy, za pomocą których można obserwować obiekty we Wszechświecie	Uczeń: – opisuje chronologicznie etapy powstania Wszechświata – wymienia etapy ewolucji gwiazd – zna pojęcia związane z obliczaniem odległości astronomicznych – rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu	Uczeń: – rozumie zależności między jednostkami astronomicznymi i potrafi je przeliczać – wyjaśnia działanie obrotowej mapy nieba	Uczeń: – oblicza odległości między obiektami we Wszechświecie – oblicza współrzędne horyzontalne wybranych obiektów na wieczornym niebie	Uczeń: – samodzielnie prowadzi obserwacje nieba i rejestruje zmiany położenia ciał niebieskich, zapisuje obliczenia, wyciąga wnioski
2. Teoria heliocentryczna i współczesne badania kosmiczne	Uczeń: – potrafi wymienić różnice pomiędzy teorią geocentryczną i heliocentryczną – wymienia metody współczesnych badań kosmicznych – wie, do czego służy teleskop	Uczeń: – rozumie znaczenie teorii heliocentrycznej dla współczesnego obrazu Wszechświata – podaje nazwiska znanych astronautów – podaje przykłady odkryć dokonanych przy użyciu teleskopu Hubble'a	Uczeń: – opisuje metody współczesnych badań kosmicznych	Uczeń: – określa rolę współczesnych badań w poznawaniu Wszechświata	Uczeń: – na podstawie materiałów dostępnych w internecie tworzy listę największych odkryć astronomii w XX i XXI w. – wyszukuje w internecie informacje na temat odkryć układów planetarnych, na których mogłoby istnieć

					życie
3. Ziemia w Układzie Słonecznym	Uczeń: – wskazuje elementy budowy Układu Słonecznego	Uczeń: – charakteryzuje Ziemię jako planetę Układu Słonecznego – charakteryzuje budowę ciał niebieskich we Wszechświecie	Uczeń: – porównuje Ziemię z innymi ciałami niebieskimi tworzącymi Układ Słoneczny	Uczeń: – zna rozmieszczenie ciał niebieskich we Wszechświecie i rozumie ich wzajemne oddziaływania	Uczeń: – potrafi obliczyć obwód i promień Ziemi metodą Eratostenesa – potrafi wyjaśnić, dlaczego tak trudno określić dokładny kształt Ziemi
4. Ruch obiegowy i obrotowy Ziemi	Uczeń: – zna różnicę pomiędzy ruchem obrotowy a ruchem obiegowym Ziemi, potrafi wskazać czas trwania poszczególnych ruchów – definiuje pojęcie roku zwrotnikowego – definiuje siłę Coriolisa – wie, co to jest kalendarz gregoriański i juliański	Uczeń: – zna cechy ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – wyjaśnia, na czym polega działanie siły Coriolisa	Uczeń: – zna następstwa ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – potrafi określić prędkość kątową Ziemi	Uczeń: – oblicza różnicę czasu słonecznego między dwoma punktami na Ziemi – oblicza czas słoneczny w danym miejscu na Ziemi – podaje długość geograficzną na podstawie czasu słonecznego	Uczeń: – oblicza czas słoneczny i położenie poruszającego się po morzu obiektu przez określony czas wskutek przejścia przez linię zmiany daty
5. Obliczanie wysokości górowania Słońca	Uczeń: – podaje, co to jest górowanie Słońca – podaje daty przesilenia letniego i zimowego oraz równonocy wiosennej i jesiennej	Uczeń: – rozumie, skąd biorą się różnice w wysokości górowania Słońca w różnych porach roku i jaki ma to wpływ na powstawanie pór roku	Uczeń: – potrafi obliczyć wysokość górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesilen	Uczeń: – wyказuje zależności między nachyleniem osi Ziemi w ruchu obiegowym a dopływem energii słonecznej do jej powierzchni	Uczeń: – samodzielnie układu i rozwiązuje zadania dotyczące górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesilen
6. Wyznaczanie współrzędnych geograficznych na podstawie wysokości	Uczeń: – podaje definicje długości i szerokości geograficznej – zna zasady obliczania	Uczeń: – potrafi stosować metodę wyznaczaniu szerokości geograficznej dowolnego punktu na powierzchni	Uczeń: – potrafi stosować metodę wyznaczaniu długości geograficznej dowolnych dwóch punktów na	Uczeń: – potrafi stosować metodę wyznaczania współrzędnych geograficznych	Uczeń: – samodzielnie układu i rozwiązuje zadania dotyczące wyznaczania współrzędnych

	współrzędnych geograficznych dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesileń	Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesileń	powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca i różnicy czasu słonecznego między tymi punktami	dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca i czasu południa słonecznego obliczonego na podstawie czasu słonecznego w innym punkcie	geograficznych dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesileń oraz na podstawie czasu słonecznego w dowolnym innym punkcie na Ziemi
7. Oddziaływanie Słońca i Księżyca. Zaćmienie i pływy morskie	Uczeń: – zna podstawowe pojęcia dotyczące oddziaływań Słońca i Księżyca – wymienia fazy Księżyca – zna pojęcia: zaćmienie Słońca i Księżyca, pływy morskie	Uczeń: – zna parametry Księżyca – opisuje fazy Księżyca – opisuje rodzaje pływów morskich – wyjaśnia pojęcie: pływy syzygijne	Uczeń: – opisuje zjawiska towarzyszące pływom morskim – opisuje efekty towarzyszące zaćmieniu Słońca i Księżyca	Uczeń: – wyjaśnia, czym są spowodowane fazy Księżyca – tłumaczy zjawisko zaćmienia Słońca i Księżyca – wyjaśnia wpływ oddziaływania Księżyca i Słońca na powstawanie pływów	Uczeń: – wyjaśnia, dlaczego zjawisko zaćmienia Słońca i Księżyca zdarza się rzadko, opierając się na mechanizmie tych zjawisk
III. Dynamika zjawisk atmosferycznych					
1. Budowa atmosfery	Uczeń: – definiuje pojęcie atmosfery i podaje jej skład fizykochemiczny	Uczeń: – opisuje pionowy przekrój przez atmosferę – wskazuje źródła zanieczyszczeń atmosfery	Uczeń: – wyjaśnia zjawisko smogu – charakteryzuje poszczególne części atmosfery	Uczeń: – wykazuje związek między budową atmosfery a zjawiskami i procesami meteorologicznymi – opisuje zmiany przebiegu temperatury w poszczególnych warstwach atmosfery	Uczeń: – wyszukuje w dostępnych źródłach informacje dotyczące znaczenia poszczególnych składników atmosfery dla życia organizmów i je przedstawia
2. Temperatura powietrza i jej rozkład na Ziemi	Uczeń: – wie, co to jest bilans	Uczeń: – opisuje bilans cieplny	Uczeń: – charakteryzuje czynniki wpływające na	Uczeń: – określa, jakie czynniki wpływają na	Uczeń: – potrafi uszeregować

	ciepły Ziemi i atmosfery – podaje, jak zmienia się temperatura powietrza w pionie	Ziemi i atmosfery – wymienia czynniki wpływające na zróżnicowanie temperatury powietrza na Ziemi – podaje różnicę w zmianach temperatury w zależności od wilgotności powietrza i ukształtowania terenu – przedstawia rozkład temperatury powietrza na Ziemi	zróżnicowanie temperatury powietrza na Ziemi – podaje przykłady miejsc na Ziemi o różnych amplitudach temperatur	temperaturę wskazanego miejsca na Ziemi – wyjaśnia mechanizm zmian temperatury wraz z wysokością oraz mechanizm inwersji termicznej – podaje przyczyny różnych amplitud temperatur na Ziemi – oblicza różnicę temperatury wynikającą z wysokości nad poziomem morza pomiędzy dwoma punktami na Ziemi	punkty o określonych współrzędnych geograficznych od najwyższej do najniższej wartości temperatury powietrza w danym miesiącu – porównuje mapy izoterm stycznia i lipca oraz wskazuje obszary o największych i najmniejszych amplitudach rocznych, określa przyczyny zróżnicowania amplitud na tych obszarach
3. Ciśnienie atmosferyczne i cyrkulacja atmosfery	Uczeń: – podaje definicję ciśnienia atmosferycznego i jego jednostkę – zdaje sobie sprawę z różnic ciśnień w różnych miejscach na Ziemi	Uczeń: – przedstawia rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi – rozdziela podstawowe układy baryczne – wymienia czynniki wpływające na wartości ciśnienia atmosferycznego – wskazuje na występowanie różnic w cyrkulacji powietrza w różnych miejscach Ziemi	Uczeń: – rozróżnia niż i wyż na schemacie – opisuje wpływ różnych czynników na wartości ciśnienia atmosferycznego – wyjaśnia przyczynę odmiennego rozkładu ciśnień w różnych miejscach na Ziemi – opisuje różnice w cyrkulacji powietrza w różnych miejscach Ziemi	Uczeń: – potrafi przedstawić graficznie niż i wyż – wyjaśnia mechanizmy cyrkulacji powietrza w różnych miejscach Ziemi	Uczeń: – samodzielnie objaśnia warunki tworzenia się ciśnień i cyrkulacji powietrza na wybranym obszarze
4. Fronty atmosferyczne	Uczeń: – rozumie pojęcie front atmosferyczny – wymienia rodzaje frontów atmosferycznych	Uczeń: – odczytuje rozmieszczenie głównych mas powietrza z mapy – rozumie, w jaki sposób	Uczeń: – wyjaśnia mechanizm powstawania frontów ciepłych i chłodnych	Uczeń: – wskazuje zmiany pogody występujące w czasie przemieszczania	Uczeń: – wyjaśnia mechanizm powstawania frontu zokludowanego

	– wymienia główne typy mas powietrza	powstaje front arktyczny, polarny i równikowy		się frontów atmosferycznych i je interpretuje – zna zjawiska towarzyszące frontom atmosferycznym	
5. Wiatry stałe, okresowe i lokalne	Uczeń: – definiuje pojęcie wiatr i przedstawia podział wiatrów	Uczeń: – charakteryzuje typy wiatrów	Uczeń: – opisuje mechanizm powstawania bryzy, wiatrów fenowych, dolinnych, górskich oraz spływowych	Uczeń: – wyjaśnia wpływ powstawania określonych rodzajów wiatrów dla przebiegu pogody	Uczeń: – wyszukuje w dostępnych źródłach internetowych informacji o różnych wiatrach lokalnych
6. Rozkład opadów na Ziemi	Uczeń: – opisuje obieg wody w atmosferze – wymienia rodzaje chmur – wymienia typy opadów atmosferycznych – rozumie, że ilość opadów w różnych częściach Ziemi jest odmienna	Uczeń: – opisuje procesy związane z obiegiem wody w przyrodzie – opisuje budowę chmur – charakteryzuje typy opadów atmosferycznych	Uczeń: – rozpoznaje typy chmur na zdjęciach/na niebie – opisuje rozkład przestrzenny opadów na Ziemi	Uczeń: – opisuje, jak powstają opady i osady atmosferyczne – wskazuje czynniki wpływające na rozkład przestrzenny opadów na Ziemi	Uczeń: – wyjaśnia, korzystając z mapy przedstawiającej rozkład opadów na świecie, prawidłowości między rozkładem opadów a rozmieszczeniem prądów morskich – wyszukuje w dostępnych źródłach informacji miejsce na Ziemi, w którym zanotowano rekordową (n. niską lub wysoką) ilość opadów i wyjaśnia przyczynę tego zjawiska
7. Elementy pogody i jej prognozowanie	Uczeń: – zna pojęcia: pogoda (i jej składniki), mapa synoptyczna, prognoza pogody – wskazuje przyrządy pomiarowe w ogródku meteorologicznym	Uczeń: – wie, na czym polega analiza mapy synoptycznej – charakteryzuje cechy klimatu własnego miejsca zamieszkania	Uczeń: – potrafi analizować mapę synoptyczną – opisuje przebieg roczny temperatur powietrza i opadów atmosferycznych we własnym regionie	Uczeń: – wyjaśnia, jak za pomocą zdjęć satelitarnych przedstawić aktualny stan i prognozę pogody – wskazuje na mapie	Uczeń: – określa, wykorzystując informacje o właściwościach mas powietrza oraz zjawiskach towarzyszących frontom atmosferycznym, jaka była pogoda w różnych

	– zna cechy klimatu lokalnego miejsca zamieszkania			synoptycznej Europy typy frontów, ośrodki niskiego i wysokiego ciśnienia, masy powietrza zalegające nad kontynentem	częściach Ziemi w dniu, którego dotyczą mapa synoptyczna oraz zdjęcie satelitarne
8. Czynniki klimatotwórcze	Uczeń: – definiuje pojęcie: klimat – podaje czynniki wpływające na klimat	Uczeń: – wskazuje rolę różnych czynników w kształtowaniu klimatu	Uczeń: – wyjaśnia, co decyduje o zróżnicowaniu klimatu na Ziemi	Uczeń: – identyfikuje na podstawie własnych obserwacji i innych źródeł informacji czynniki, które warunkują mikroklimat miejsca, gdzie znajduje się szkoła	Uczeń: – charakteryzuje czynniki warunkujące klimat wybranego miejsca na Ziemi
9. Strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi	Uczeń: – wymienia strefy klimatyczne i typy klimatu na Ziemi	Uczeń: – opisuje typy klimatów na Ziemi	Uczeń: – podaje uwarunkowania cech klimatów strefowych i astrefowych	Uczeń: – rozpoznaje strefy klimatyczne i typy klimatu na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów atmosferycznych – zapoznaje się z opisem przebiegu rocznych temperatur powietrza i opadów atmosferycznych w regionie, w którym mieszka oraz podaje cechy klimatu swojego miejsca zamieszkania	Uczeń: – podaje, na podstawie różnych źródeł informacji, cechy klimatu wybranego miejsca na Ziemi i określa strefę klimatyczną i typ klimatu tego miejsca
10. Ekstremalne zjawiska	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:	Uczeń:

atmosferyczne i ich skutki	– wymienia ekstremalne zjawiska atmosferyczne	– opisuje ekstremalne zjawiska atmosferyczne	– opisuje dynamiczne zmiany zjawisk atmosferycznych	– podaje przyczyny występowania zjawisk ekstremalnych – wskazuje zagrożenia i konsekwencje zmian zachodzących w atmosferze	– na podstawie analizy materiałów źródłowych ocenia ryzyko wystąpienia ekstremalnego zjawiska atmosferycznego i przewiduje jego konsekwencje
IV. Dynamika procesów hydrologicznych					
1. Zróżnicowanie zasobów wodnych na Ziemi	Uczeń: – zna pojęcie hydrosfera – wymienia zasoby wodne hydrosfery – wymienia zasoby wodne swojego regionu	Uczeń: – opisuje zasoby wodne na Ziemi – opisuje zasoby wodne swojego regionu	Uczeń: – wyjaśnia zróżnicowanie i wielkości zasobów wodnych na Ziemi	Uczeń: – dokonuje analizy bilansu wodnego na Ziemi i go opisuje	Uczeń: – dokonuje obliczeń bilansu wodnego na danym terenie
2. Oceany i morza	Uczeń: – rozróżnia pojęcia: oceany, morza – wymienia oceany na Ziemi i określa ich lokalizację na mapie – wymienia typy mórz – wymienia typy ruchów wód – definiuje pojęcie upwelling	Uczeń: – na podstawie danych źródłowych charakteryzuje cechy fizykochemiczne oceanów – charakteryzuje typy mórz i podaje ich przykłady – charakteryzuje typy ruchów wód – wyjaśnia pojęcie upwelling	Uczeń: – porównuje parametry fizykochemiczne mórz i oceanów – podaje przyczyny ruchów wód – charakteryzuje typy pionowych ruchów wód	Uczeń: – wyjaśnia przyczyny różnic parametrów mórz i oceanów – wyjaśnia mechanizm powstawania upwellingu	Uczeń: – na podstawie dostępnych źródeł wyjaśnia mechanizm sejszy i tsunami

3. Prądy morskie: przyczyny powstawania i ich rodzaje	Uczeń: – wyjaśnia, co to są prądy morskie – wymienia typy prądów morskich – rozumie, że prądy morskie mają wpływ na życie i gospodarkę człowieka	Uczeń: – charakteryzuje typy prądów morskich – opisuje możliwy wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka	Uczeń: – podaje przyczyny powstawania prądów morskich	Uczeń: – na podstawie mapy opisuje mechanizm krążenia prądów morskich w oceanach	Uczeń: – na podstawie analizy mapy i innych źródeł opisuje wpływ prądów morskich w danym rejonie na środowisko i życie człowieka
4. Wpływ mechanizmu ENSO na środowisko geograficzne	Uczeń: – rozumie pojęcie mechanizmu El Niño i Oscylacji Południowej (ENSO)	Uczeń: – opisuje mechanizm powstawania ENSO	Uczeń: – wskazuje na mapie obszary, gdzie zachodzi zjawisko ENSO	Uczeń: – wyjaśnia przyczyny powstawania zjawiska ENSO – wyjaśnia, jak ENSO wpływa na środowisko geograficzne	Uczeń: – na podstawie dostępnych źródeł podaje różnice między zjawiskiem El Niño i La Niña i opisuje ich konsekwencje gospodarcze na konkretnych przykładach
5. Problem zanieczyszczenia wód morskich	Uczeń: – wymienia źródła zanieczyszczeń mórz i oceanów	Uczeń: – charakteryzuje zanieczyszczenia i podaje ich pochodzenie	Uczeń: – opisuje konsekwencje zanieczyszczenia wód dla środowiska i gospodarki człowieka	Uczeń: – opisuje skutki znanych katastrof ekologicznych	Uczeń: – wyszukuje w źródłach internetowych informacje o jednej z współczesnych katastrof ekologicznych powodujących zanieczyszczenie mórz lub oceanów i opisuje je

					przyczyny i skutki
6. Rodzaje wód podziemnych, ich geneza i gospodarcze wykorzystanie	Uczeń: – wymienia rodzaje wód podziemnych (w tym występujących w okolicy szkoły) – wymienia rodzaje źródeł	Uczeń: – opisuje rodzaje wód podziemnych – opisuje różne rodzaje źródeł	Uczeń: – przedstawia podział wód podziemnych z uwagi na różne kryteria – przedstawia podział źródeł z uwagi na różne kryteria	Uczeń: – podaje warunki występowania wód podziemnych – wskazywać znaczenie gospodarcze wód podziemnych	Uczeń: – wyszukuje w różnych źródłach (na mapach, w internecie) informacje o zasobach wód podziemnych w swoim rejonie lub innym wybranym miejscu, opisuje je i wyjaśnia możliwe znaczenie
7. Zróżnicowanie sieci rzecznej na Ziemi	Uczeń: – wymienia elementy sieci rzecznej – podaje parametry rzeki – klasyfikuje rzeki – wymienia ustroje rzeczne – wymienia rzeki znajdujące się w najbliższej okolicy	Uczeń: – charakteryzuje elementy sieci rzecznej i parametry rzeki – charakteryzuje ustroje rzeczne	Uczeń: – podaje czynniki wpływające na wahania poziomu wody w rzece – wskazuje na mapie zlewiska oceanów i obszary bezodpływowe na świecie, sieci rzeczne na Ziemi	Uczeń: – korzystając z różnych źródeł, charakteryzuje przykładowe ustroje rzeczne i sposoby zasilania rzek na świecie – rozpoznaje i opisuje cechy ustroju rzeki płynącej najbliżej swojej szkoły	Uczeń: – porównuje sieci i ustroje rzeczne różnych kontynentów

8. Typy genetyczne jezior i ich rozmieszczenie	Uczeń: – zna pojęcie jezioro, wymienia typy jezior – wymienia jeziora najbliższe miejsca zamieszkania	Uczeń: – opisuje rodzaje jezior – przedstawia podział genetyczny jezior	Uczeń: – opisuje etapy życia jeziora – podaje gospodarcze znaczenie jezior, także jeziora znajdującego się w najbliższej okolicy	Uczeń: – opisuje typy jezior z uwagi na pochodzenie masy jeziornej	Uczeń: – na podstawie dostępnych źródeł opisuje wybrane jezioro znajdujące się najbliżej miejsca zamieszkania, określa jego położenie, powierzchnię, głębokość oraz znaczenie dla gospodarki; przedstawia także infrastrukturę znajdującą się w okolicy jeziora, jeśli spełnia ona funkcję rekreacyjną
9. Lodowce i lądolody: przyczyny powstawania i ich rozmieszczenie	Uczeń: – definiuje pojęcia: lodowiec, wieczna zmarzlina – klasyfikuje lodowce	Uczeń: – wymienia warunki sprzyjające tworzeniu się lodowców – opisuje typy lodowców	Uczeń – wskazuje na mapie obszary występowania lodowców	Uczeń: – wyjaśnia, jak powstają lodowce	Uczeń: – wyszukuje informacje na temat wybranego lodowca na świecie, podaje jego cechy charakterystyczne i sposób powstania
10. Gospodarcze i społeczne skutki zanikania pokrywy lodowej	Uczeń: – wymienia przyczyny zanikania pokrywy lodowcowej na świecie	Uczeń: – wskazuje, gdzie na świecie obserwuje się zanikanie lodowców	Uczeń: – wyjaśnia mechanizm zanikania pokrywy lodowcowej	Uczeń: – podaje, jaki wpływ na gospodarkę, życie mieszkańców i ich tożsamość kulturową ma proces zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych	Uczeń: – wyszukuje w dostępnych źródłach internetowych informacje na temat tego, jak mogłaby wyglądać Grenlandia i życie na niej, gdyby lądolód grenlandzki całkowicie się

					stopił
V. Dynamika procesów geologicznych i geomorfologicznych					
1. Budowa wnętrza Ziemi i tektonika płyt litosfery	Uczeń: – wymienia warstwy skorupy ziemskiej – wymienia zjawiska i procesy występujące na powierzchni Ziemi związane z jej wewnętrzną budową	Uczeń: – opisuje warstwy skorupy ziemskiej – opisuje zjawiska i procesy występujące na powierzchni Ziemi związane z jej wewnętrzną budową	Uczeń: – wyjaśnia związek budowy wnętrza Ziemi z ruchem płyt litosfery i jego wpływ na genezę procesów endogenicznych	Uczeń: – wyjaśnia wpływ procesów geologicznych na powstanie głównych struktur tektonicznych i ukształtowanie powierzchni Ziemi na wybranych przykładach	Uczeń: – podaje przykłady stref spreadingu, subdukcji i kolizji na podstawie ryciny przedstawiającej tektonikę płyt
2. Podział i geneza skał oraz ich gospodarcze zastosowanie	Uczeń: – wymienia rodzaje skał – wyróżnia główne minerały skałotwórcze	Uczeń: – opisuje rodzaje skał – przedstawia gospodarcze zastosowania skał – klasyfikuje skały	Uczeń: – przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i metamorficznych	Uczeń: – rozpoznaje wybrane rodzaje skał, także podczas lekcji w terenie – rozpoznaje skały wykorzystywane w budownictwie w najbliższej okolicy	Uczeń: – wyszukuje w dostępnych źródłach informacje, z jakich skał są zbudowane Tatry lub inne wybrane góry
3. Ustalanie wieku względnego i bezwzględnego skał	Uczeń: – wymienia metody określania wieku względnego i bezwzględnego skał – zna pojęcie skamieniałości przewodnie	Uczeń: – opisuje metody określania wieku skał – wymienia przykłady skamieniałości przewodnich	Uczeń: – rozumie zasady ustalania wieku względnego i bezwzględnego skał	Uczeń: – potrafi przedstawić przebieg przeszłych wydarzeń geologicznych na podstawie rodzaju skał	Uczeń: – wyjaśnia, które organizmy żyjące w dawnych czasach mogą być skamieniałościami przewodnimi (podaje ich cechy)

4. Podział dziejów Ziemi. Analiza profilu geologicznego	Uczeń: – wymienia najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi i lokalizuje w czasie (fałdowania, transgresje i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego i jego wymieranie)	Uczeń: – charakteryzuje najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi (fałdowania, transgresje i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego i jego wymieranie)	Uczeń: – odtwarza najważniejsze wydarzenia geologiczne na podstawie analizy profilu geologicznego	Uczeń: – wie, w jaki sposób analizuje się odkrywkę geologiczną (np. podczas zajęć w terenie)	Uczeń: – na podstawie analizy odkrywki geologicznej wnioskuje o przeszłości geologicznej danego obszaru
5. Procesy endogeniczne modelujące powierzchnię Ziemi – wulkanizm i trzęsienia ziemi	Uczeń: – wymienia główne procesy wewnętrzne prowadzące do urozmaicenia powierzchni Ziemi (wulkanizm, plutonizm, trzęsienia ziemi) – przedstawia podział wulkanów – wie, na czym polega trzęsienie ziemi	Uczeń: – wyjaśnia przebieg głównych procesów wewnętrznych prowadzących do urozmaicenia powierzchni Ziemi (wulkanizm, plutonizm, trzęsienia ziemi) – opisuje budowę wulkanów	Uczeń: – wskazuje lokalizację wulkanów na Ziemi – wskazuje regiony występowania trzęsień ziemi – opisuje skutki trzęsień ziemi	Uczeń: – opisuje prawidłowości w rozmieszczeniu zjawisk i procesów geologicznych na Ziemi	Uczeń: – przygotowuje prezentację na temat zjawisk wulkanicznych na świecie, uwzględnia w niej przykłady różnych rodzajów wulkanów oraz omawia największe erupcje
6. Procesy endogeniczne modelujące powierzchnię Ziemi – ruchy górotwórcze i łądotwórcze	Uczeń: – wymienia i klasyfikuje struktury tektoniczne występujące w skorupie ziemskiej	Uczeń: – opisuje struktury tektoniczne występujące w skorupie ziemskiej – wymienia typy genetyczne gór	Uczeń: – opisuje przebieg procesów górotwórczych – opisuje typy genetyczne gór – wymienia typy ruchów łądotwórczych	Uczeń: – wyjaśnia, na czym polegają ruchy epejrogeniczne i izostatyczne	Uczeń: – omawia różnice w powstawaniu dwóch pasm górskich, np. Himalajów i Andów
7. Procesy egzogeniczne modelujące powierzchnię Ziemi – wietrzenie, ruchy masowe, działalność wód płynących oraz fal morskich	Uczeń: – wymienia elementy struktur tektonicznych – wymienia główne procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię	Uczeń: – charakteryzuje główne procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja)	Uczeń: – wyjaśnia skutki rzeźbotwórczej działalności rzek i mórz – wyjaśnia, na czym	Uczeń: – wykazuje wpływ czynników przyrodniczych i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy	Uczeń: – przygotowuje prezentację dotyczącą form wietrzenia znajdujących się w

	Ziemi (erozja, transport, akumulacja) – wymienia zjawiska wietrzenia fizycznego i chemicznego	– charakteryzuje rodzaje wietrzenia fizycznego i chemicznego, krasowienia	polegają procesy wietrzenia, w szczególności procesy wietrzenia fizycznego i chemicznego, krasowienia – opisuje produkty i formy powstałe w wyniku procesów wietrzenia	masowe i podaje sposoby zapobiegania im oraz minimalizowania ich następstw	okolicy lub tworzy prezentację na temat wybranej jaskini krasowej w Polsce lub na świecie, omawia w prezentacji formy naciekowe, które powstały w tej jaskini
8. Procesy egzogeniczne modelujące powierzchnię Ziemi – rzeźbotwórcza działalność lodowców oraz wiatru	Uczeń: – wymienia elementy erozji lodowcowej – wymienia typy rzeźby polodowcowej	Uczeń: – opisuje skutki rzeźbotwórczej działalności lodowców górskich, lądolodu oraz wiatru	Uczeń: – opisuje produkty i formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności lodowców górskich, lądolodu oraz wiatru	Uczeń: – potrafi porównać wybrane formy powstałe w wyniku działalności lodowców górskich, lądolodu oraz wiatru – wyjaśnia, dlaczego konkretne formy morfologiczne powstały w wyniku działania danego procesu egzogenicznego	Uczeń: – przygotowuje prezentację, np. na temat rzeźbotwórczej działalności: a) lodowców górskich w Alpach, b) wiatru na przykładzie Sahary
9. Wpływ procesów geologicznych i geomorfologicznych na zagospodarowanie terenu	Uczeń: – wymienia i klasyfikuje surowce mineralne – wymienia procesy endogeniczne i egzogeniczne wpływające na zagospodarowanie terenu	Uczeń: – opisuje, w jaki sposób procesy endogeniczne i egzogeniczne wpływają na zagospodarowanie terenu	Uczeń: – opisuje przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby i grawitacyjnych ruchów masowych	Uczeń: – przedstawia przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby i grawitacyjnych ruchów masowych – opisuje, w jaki sposób należy prowadzić obserwacje i dokumentować procesy geologiczne i geomorfologiczne	Uczeń: – dokonuje obserwacji i sporządza dokumentację procesów geologicznych i geomorfologicznych zachodzących w okolicy miejsca zamieszkania oraz przedstawia ich wyniki w wybranej formie
VI. Procesy glebotwórcze oraz powiązania klimatyczno-glebowo-roślinne na świecie					
1. Procesy glebotwórcze	Uczeń: – definiuje pojęcie gleba	Uczeń: – opisuje czynniki	Uczeń: – opisuje profil glebowy	Uczeń: – wyjaśnia wpływ	Uczeń: – porównuje czynniki

	– wymienia czynniki glebotwórcze – wymienia poziomy glebowe	glebotwórcze – opisuje poziomy glebowe	– przedstawia przebieg głównych procesów glebotwórczych, w tym zachodzących na obszarze, na którym znajduje się szkoła	czynników glebotwórczych na rozwój gleby – charakteryzuje przydatność rolniczą gleb i podaje klasę bonitacyjną – poznaje typy gleby i wnioskuje o przebiegu procesu glebotwórczego na podstawie obserwacji profilu glebowego podczas zajęć w terenie	glebotwórcze wpływające na powstawanie gleby w różnych klimatach, np. w klimacie równikowym wilgotnym oraz zwrotnikowym suchym – przygotowuje prezentację na temat rodzajów procesów glebotwórczych
2. Typy genetyczne gleb i ich przydatność rolnicza	Uczeń: – wymienia główne typy gleb strefowych i niestrefowych	Uczeń: – wymienia cechy głównych typów gleb strefowych i niestrefowych	Uczeń: – wymienia rozmieszczenie typów gleb na Ziemi	Uczeń: – ocenia przydatność rolniczą wybranych typów gleb na świecie	Uczeń: – przygotowuje prezentację na temat gleb o dużej przydatności rolniczej, uwzględnia obszary występowania tych gleb, charakterystykę ich profilu oraz główne uprawy rolne
3. Strefowość roślinna	Uczeń: – wymienia czynniki wpływające na rozmieszczenie szaty roślinnej na Ziemi – wymienia strefy roślinności na Ziemi	Uczeń: – charakteryzuje czynniki wpływające na rozmieszczenie szaty roślinnej na Ziemi – charakteryzuje strefy roślinności na Ziemi	Uczeń: – opisuje strefowe zróżnicowanie środowiska przyrodniczego (w zależności od szerokości geograficznej i wysokości n.p.m.)	Uczeń: – wykazuje zależność między klimatem, występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym	Uczeń: – przygotowuje prezentację na temat wpływu działalności człowieka na rozmieszczenie roślinności na wybranych przykładach – omawia czynniki wpływające na piętrowość roślinną w wybranym masywie górskim na świecie

Plan wynikowy z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu geografia

zakres rozszerzony dla klasy trzeciej szkoły ponadpodstawowej

Lp.	Temat	Wymagania konieczne (ocena dopuszczająca) Uczeń:	Wymagania podstawowe (ocena dostateczna) Uczeń:	Wymagania rozszerzające (ocena dobra) Uczeń:	Wymagania dopełniające (ocena bardzo dobra) Uczeń:	Wymagania wykraczające (ocena celująca) Uczeń:
	Dział 1. GEOGRAFIA FIZYCZNA POLSKI					
1.	Położenie geograficzne Polski. Regiony fizycznogeograficzne	– wskazuje na mapie i nazywa kraje graniczące z Polską, – w ogólny sposób charakteryzuje położenie geograficzne Polski, – podaje wielkość terytorium Polski.	– wyjaśnia pojęcia: <i>morze terytorialne</i>, <i>region fizycznogeograficzny</i>, – wskazuje na mapie i nazywa najbardziej wysunięte punkty na terytorium Polski.	– omawia podział obszarów morskich należących do Polski, – oblicza różnicę czasu słonecznego między skrajnymi punktami Polski, – wskazuje na mapie wybrane regiony fizycznogeograficzne.	– wskazuje konsekwencje przyrodnicze i gospodarcze wynikające z położenia geograficznego Polski, – uzasadnia podział na regiony fizycznogeograficzne, – przedstawia podział regionów fizycznogeograficznych na jednostki niższego rzędu (prowincje, podprowincje, megaregiony, mezoregiony).	– wyjaśnia, w jaki sposób zostały wyznaczone granice poszczególnych regionów fizycznogeograficznych, – porównuje różne regionalizacje fizycznogeograficzne Polski.

2.	Główne jednostki geologiczne Polski i ich wpływ na rzeźbę terenu	– podaje nazwy trzech wielkich jednostek tektonicznych Europy, na których styku znajduje się Polska.	– wyjaśnia pojęcia: <i>Platforma Wschodnioeuropejska, strefa Teisseyre’a-Tornquista, monoklina</i> i wskazuje je na mapie, – wyjaśnia, dlaczego budowa geologiczna Polski jest skomplikowana.	– dokonuje podziału gór na obszarze Polski na górotwory związane z fałdowaniami paleozoicznymi i alpejskimi, – omawia najważniejsze wydarzenia w dziejach geologicznych, które miały miejsce na obszarze dzisiejszej Polski.	– zna nazwy jednostek tektonicznych budujących Polskę i wskazuje je na mapie, – wskazuje konsekwencje wydarzeń geologicznych, – wyjaśnia związek budowy geologicznej i rzeźby terenu.	– omawia unikatowe i reprezentatywne cechy budowy geologicznej na przykładzie wybranego Geoparku lub stanowiska dokumentacyjnego.
3.	Rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce	– wymienia surowce mineralne występujące w Polsce, – podaje przykłady wykorzystania surowców naturalnych w gospodarce.	– dostrzega zależności między budową geologiczną oraz wydarzeniami z przeszłości geologicznej a powstawaniem surowców.	– wskazuje na mapie złoża surowców mineralnych w Polsce, – omawia zmiany wielkości wydobycia poszczególnych surowców w Polsce.	– charakteryzuje powstawanie surowców naturalnych, określając ich wiek geologiczny i warunki sprzyjające powstawaniu, – wskazuje na mapie miejsca eksploatacji surowców,	– na podstawie materiałów źródłowych ocenia perspektywę wydobycia surowców naturalnych w Polsce w przyszłości, – wskazuje miejsca konfliktowe i wyjaśnia, dlaczego eksploatacja złóż nie jest tam możliwa.

					– ocenia wydobycie poszczególnych surowców w Polsce, biorąc pod uwagę skutki działalności górniczej.	
4.	Charakterystyczne cechy ukształtowania powierzchni Polski	– podaje dominującą formę ukształtowania terenu Polski, – określa kierunek nachylenia powierzchni Polski.	– wskazuje na mapie najwyżej i najniższej położony punkt Polski, – porównuje średnią wysokość Polski z innymi państwami świata.	– wskazuje na mapie i nazywa pasy rzeźby terenu, – charakteryzuje rzeźbę terenu w poszczególnych pasach, – rozpoznaje na fotografiach krajobrazy charakterystyczne dla poszczególnych pasów rzeźby terenu.	– wymienia regiony wchodzące w skład poszczególnych pasów rzeźby terenu i wskazuje je na mapie, – podaje najwyższe wzniesienia na terenie poszczególnych pasów rzeźby, – przedstawia czynniki rzeźbotwórcze dominujące w poszczególnych pasach rzeźby.	– analizuje przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne konsekwencje ukształtowania terenu dowolnie wybranego obszaru.
5.	Zróznicowanie klimatu w Polsce	– podaje strefę klimatyczną oraz typ klimatu, w którym znajduje się Polska,	– podaje czynniki kształtujące klimat i pogodę w Polsce, – podaje obszary o największych i	– wyjaśnia pojęcie <i>cień opadowy</i>, – wykazuje przejściowość	– przedstawia aktualne zmiany klimatu w Polsce, – omawia konsekwencje warunków klimatycznych	– prognozuje pogodę w Polsce na podstawie analizy map synoptycznych.

		– podaje średnie roczne wartości temperatury powietrza oraz roczne sumy opadów w Polsce.	- najmniejszych temperaturach i opadach, – zna termiczne pory roku w Polsce.	- klimatu w Polsce, – omawia wpływ poszczególnych mas powietrza na pogodę w Polsce w różnych porach roku, – charakteryzuje zróżnicowanie długości okresu wegetacyjnego w Polsce.	- panujących w Polsce, – identyfikuje stacje pomiarowe w Polsce na podstawie analizy diagramów klimatycznych, – wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie temperatur i sum opadów w Polsce, korzystając z map tematycznych przedstawiających elementy klimatu.	
6.	Sieć rzeczna Polski	– wymienia główne rzeki w Polsce, – dokonuje podziału Polski na zlewiska, – wskazuje na mapie obszary źródłiskowe rzek w Polsce.	– wyjaśnia pojęcie <i>asymetria dorzeczy</i>, – podaje przyczyny powodzi w Polsce, – ocenia zasoby wodne Polski.	– wymienia dorzecza wchodzące w skład zlewisk różnych mórz, – omawia reżim rzek w Polsce, – porównuje zasoby wodne Polski z innymi krajami, – wskazuje na mapie obszary zagrożone deficytem wód.	– analizuje diagramy ilustrujące przepływy rzek w Polsce, – charakteryzuje Wisłę i Odrę, wskazując źródła, dokonując podziału na odcinki i wymieniając położone nad rzekami miasta, – wyjaśnia przyczyny deficytu wód w Polsce.	– proponuje rozwiązania ograniczające deficyt wód w makro- i mikroskali.

7.	Jeziora, obszary podmokłe i wody podziemne w Polsce	– zna obszary o największej jeziorności w Polsce, – podaje cele budowy sztucznych zbiorników wodnych.	– wymienia typy jezior występujących w Polsce, – wskazuje na mapie obszary bagienne i torfowiskowe w Polsce, – omawia wykorzystanie wód podziemnych występujących w Polsce.	– wskazuje na mapie największe i najgłębsze jeziora w Polsce, – wskazuje na mapie najważniejsze sztuczne zbiorniki wodne, – wykazuje znaczenie obszarów podmokłych dla środowiska przyrodniczego.	– wykazuje zależność typu jezior od regionu i czynników rzeźbotwórczych, – wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania funkcji sztucznych zbiorników wodnych, – wskazuje na mapie występowanie różnych rodzajów wód podziemnych (geotermalne, artezyjskie, mineralne).	– ocenia, biorąc pod uwagę skutki, budowę wybranego sztucznego zbiornika wodnego, – rozpoznaje typy jezior występujących w Polsce na podstawie planów batymetrycznych, – proponuje kierunki wykorzystania zasobów wód podziemnych w Polsce w przyszłości.
8.	Gleby i roślinność w Polsce	– wymienia rodzaje gleb dominujące w Polsce, – charakteryzuje obszary leśne w Polsce.	– omawia zmiany lesistości Polski, – rozumie znaczenie bioróżnorodności.	– wyjaśnia zagrożenie gleb erozją, – wskazuje na mapie największe kompleksy leśne w Polsce, – wyjaśnia pojęcia: <i>endemit</i> i <i>relikt</i> oraz podaje przykłady ich występowania na	– wskazuje na mapie występowanie różnych typów gleb w Polsce, – podaje sposoby przeciwdziałania erozji gleb, – ocenia przydatność rolniczą gleb w Polsce, wykorzystując klasyfikację	– charakteryzuje zróżnicowanie glebowe w najbliższym otoczeniu, wykorzystując mapy glebowe.

				terenie Polski.	bonitacyjną.	
9.	Środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego	– charakteryzuje w ogólny sposób środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego, – wymienia i wskazuje na mapie kraje położone nad Morzem Bałtyckim.	– wyjaśnia niewielkie zasolenie wody w Morzu Bałtyckim, – charakteryzuje występowanie organizmów żywych w Morzu Bałtyckim, – podaje powierzchnię Morza Bałtyckiego i wskazuje najgłębsze miejsce.	– wyjaśnia zróżnicowanie zasolenia wody w poszczególnych częściach Morza Bałtyckiego, – wskazuje na mapie najważniejsze wyspy, zatoki i cieśniny Morza Bałtyckiego.	– porównuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego z innymi morzami, – omawia fazy rozwoju Morza Bałtyckiego, – wyjaśnia niewielką bioróżnorodność Morza Bałtyckiego.	– prognozuje zmiany w środowisku przyrodniczym Morza Bałtyckiego będące skutkiem antropopresji.
	Dział 2. GEOGRAFIA REGIONALNA POLSKI					
1.	Rzeźba pobraża Bałtyku i Żuławy Wiślane	– wskazuje pas pobraży i Żuławy Wiślane na mapie, – rozpoznaje na fotografii wysokie i niskie wybrzeże Bałtyku.	– dokonuje podziału pasa pobraży na regiony, – zna i wskazuje na mapie parki narodowe występujące w pasie pobraży, – wskazuje najważniejszy czynnik rzeźbotwórczy kształtujący krajobraz Żuław Wiślanych.	– wskazuje na mapie regiony pasa pobraży i Żuławy Wiślane, – wyjaśnia obecność jezior przybrzeżnych na obszarach pobraży, – definiuje pojęcia: <i>kępa</i> i <i>mierzeja</i> oraz podaje przykłady występowania na terenie Polski,	– omawia proces kształtowania się wybrzeża wysokiego i niskiego oraz wskazuje miejsca występowania, – wskazuje na mapie i podaje nazwy jezior przybrzeżnych, – ocenia uwarunkowania przyrodnicze występujące na	– omawia proces powstania Zalewu Szczecińskiego, – wskazuje miejsca wymiany wód Zalewu Wiślanego i Morza Bałtyckiego, – przedstawia wpływ historycznego osadnictwa i

				– charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych.	Żuławach Wiślanych do rozwoju różnych typów gospodarowania człowieka.	działalności człowieka na środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych.
2.	Rzeźba młodoglacjalna i staroglacjalna pojezierzy i nizin	– wskazuje pas pojezierzy i nizin środkowopolskich na mapie, – wskazuje czynnik, który ukształtował krajobraz młodoglacjalny, – rozróżnia na fotografiach krajobraz młodoglacjalny i staroglacjalny.	– dokonuje podziału pasa pojezierzy i nizin środkowopolskich na regiony, – wymienia cechy młodoglacjalnej rzeźby terenu, – dostrzega związek pomiędzy obszarem pojezierzy a zasięgami zlodowaceń – porównuje krajobraz młodoglacjalny i staroglacjalny, – porównuje jeziorność poszczególnych pojezierzy, – zna i wskazuje na mapie parki narodowe pasa pojezierzy i nizin środkowopolskich.	– wskazuje na mapie regiony pasa pojezierzy i nizin środkowopolskich, – wyjaśnia występowanie jezior w krajobrazie młodoglacjalnym i wymienia ich typy, – charakteryzuje środowisko przyrodnicze pojezierzy i nizin.	– wyjaśnia, w jaki sposób powstały poszczególne formy terenu w krajobrazie młodoglacjalnym, – wskazuje na mapie najwyższe wzniesienia pasa pojezierzy, – opisuje warunki peryglacjalne i procesy, które doprowadziły do powstania rzeźby staroglacjalnej.	– wskazuje zasięgi poszczególnych zlodowaceń i faz zlodowacenia bałtyckiego, uzasadniając ich przebieg występowaniem form takich jak wały moreny czołowej i pradoliny.
3.	Środowisko przyrodnicze wyżyn	– wskazuje pas wyżyn na mapie, – odróżnia wyżyny od pojezierzy i nizin środkowopolskich.	– dokonuje podziału pasa wyżyn na regiony, – charakteryzuje wyżyny pod względem skał, z których są zbudowane,	– wskazuje na mapie regiony pasa wyżyn, – podaje przyczyny powstania Pustyni Błędowskiej,	– dostrzega i uzasadnia wartość przyrodniczą Pustyni Błędowskiej, – wyjaśnia powstawanie	– omawia zróżnicowanie działalności człowieka na poszczególnych

			– podaje najważniejsze cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich, – zna i wskazuje na mapie parki narodowe pasa wyżyn.	– rozróżnia na fotografiach formy terenu charakterystyczne dla Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, – wyjaśnia pojęcie <i>rzeźba rusztowa</i>, – wyjaśnia występowanie wąwozów lessowych.	krajobrazu krasowego na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, – omawia zjawisko inwersji rzeźby na przykładzie Doliny Chęcińskiej.	wyżynach, odnosząc się do uwarunkowań przyrodniczych, – wykazuje wpływ budowy geologicznej na elementy środowiska przyrodniczego wyżyn i Gór Świętokrzyskich.
4.	Środowisko przyrodnicze Sudetów i Beskidów	– wskazuje Sudety i Beskidy na mapie, – podaje nazwę najwyższego pasma i szczytu w Sudetach, – dopasowuje cechy charakterystyczne do odpowiednich pasm górskich.	– dokonuje podziału Sudetów i Beskidów na pasma, – zna i wskazuje na mapie parki narodowe w Sudetach i Beskidach, – wie, że Beskidy są częścią Karpat, – definiuje pojęcie <i>połoniny</i>, – zna najwyższe szczyty pasm Sudetów i Beskidów.	– wskazuje na mapie pasma Sudetów i Beskidów, – uzasadnia zrębowy charakter Sudetów, – omawia klimat panujący w Karkonoszach i jego wpływ na rzeźbę i roślinność, – podaje cechy charakterystyczne Gór Stołowych, Masywu Śnieżnika, Gór Kamiennych, Gorców i Beskidu Wyspowego. – definiuje pojęcie <i>flisz karpacki</i> i rozpoznaje go na fotografii.	– charakteryzuje budowę geologiczną Sudetów, – definiuje pojęcie <i>powierzchnia zrównania</i> i omawia jej powstawanie, – wyjaśnia alpejski charakter rzeźby Karkonoszy, – charakteryzuje płaszczwinową budowę Karpat.	– porównuje budowę geologiczną pasm Sudetów, – określa kierunki rozwoju turystyki w poszczególnych pasmach Sudetów i Beskidów na podstawie ich unikatowych cech.
5.	Środowisko	– wskazuje Tatry i	– dokonuje rozróżnienia	– zna najwyższe	– omawia proces	– wskazuje kryteria z

	przyrodnicze Tatry Zachodnich i Wysokich	Pieniny na mapie Polski, – rozumie, że Tatry są częścią Karpat, – rozróżnia na fotografiach Tatry Wysokie i Zachodnie.	na Tatry Wysokie i Tatry Zachodnie, – podaje podstawowe różnice między Tatrami Wysokimi i Zachodnimi, – omawia piętra roślinności w Tatrach.	szczyty Tatr Wysokich i Zachodnich, – wymienia skały, z których zbudowane są Tatry, – omawia występowanie zjawisk krasowych w Tatrach Zachodnich, – oblicza temperaturę powietrza na różnych wysokościach podczas wiatru halnego.	powstawania Tatr, – wyjaśnia różnicę między rzeźbą terenu Tatr Wysokich i Zachodnich, – wskazuje formy rzeźby Tatr Wysokich o charakterze polodowcowym i wyjaśnia ich powstawanie.	Listy Dziedzictwa UNESCO, które spełnia Przełom Dunajca (znajduje się na liście informacyjnej), – przywołuje przykłady wpływu Tatr na kulturę polską.
6.	Stan i ochrona środowiska przyrodniczego w Polsce	– zna najważniejsze formy ochrony przyrody w Polsce, – wymienia zagrożenia środowiska przyrodniczego w Polsce, – uzasadnia konieczność	– wymienia wszystkie prawne formy ochrony przyrody w Polsce i przykłady międzynarodowych form ochrony przyrody, – wskazuje na mapie polskie parki narodowe, – zna różne strategie	– podaje przykłady różnych form ochrony przyrody w Polsce, – podaje działania ograniczające emisję zanieczyszczeń do atmosfery (w szczególności pyłów zawieszonych),	– omawia cechy charakterystyczne parków narodowych, – ocenia skuteczność działań w ramach ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego w różnych regionach	– analizuje stan środowiska przyrodniczego w najbliższym otoczeniu przy użyciu mapy sozologicznej, – kreśli strategię działań ochronnych i kształtujących środowisko przyrodnicze w

		podejmowania działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce.	ochrony przyrody, – podaje negatywne skutki smogu i zanieczyszczeń powietrza.	– identyfikuje zagrożenia środowiska przyrodniczego w najbliższym otoczeniu.	Polski, – ocenia stan poszczególnych elementów środowiska przyrodniczego w Polsce i porównuje z innymi krajami, – uzasadnia konieczność tworzenia sieci obszarów chronionych.	najbliższym otoczeniu, – na podstawie tekstu Ustawy o ochronie przyrody porównuje formy ochrony przyrody w Polsce, – proponuje sposoby własnego zaangażowania w działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego.
	Dział 3. LUDNOŚĆ POLSKI					
1.	Podział administracyjny Polski	– zna i wskazuje na mapie województwa Polski, – podaje aktualne szczeble podziału administracyjnego Polski, – zna i stosuje zasady pisowni nazw w podziale	– wymienia i wskazuje na mapie stolice województw, – wymienia najmniejsze i największe województwa Polski (powierzchnia i ludność), – dokonuje podziału powiatów (powiaty i miasta na prawie powiatu) i gmin	– uzasadnia celowość podziału administracyjnego Polski, – przedstawia podział administracyjny w sąsiedztwie miejsca zamieszkania.	– porównuje historyczne podziały administracyjne Polski ze stanem współczesnym, – charakteryzuje kompetencje i zadania władz na poszczególnych szczeblach administracji, – przedstawia zasady	– dyskutuje na temat zmian obecnego podziału administracyjnego (np. utworzenie nowych województw), – wykorzystuje klasyfikację NUTS do porównań regionów Polski i innych krajów Unii Europejskiej.

		administracyjnym, – podaje nazwę powiatu i gminy, w której mieszka.	(miejskie, wiejskie, miejsko-wiejskie).		podziału NUTS.	
2.	Struktura demograficzna i rozmieszczenie ludności Polski	– podaje aktualną liczbę ludności Polski, – wskazuje grupy dominujące w strukturze wiekowej, – podaje regiony o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia w Polsce.	– porównuje liczbę ludności Polski z innymi krajami świata, – definiuje pojęcia: <i>wyż kompensacyjny</i> , <i>echo wyżu kompensacyjnego</i> , – porównuje stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet w różnych przedziałach wiekowych, – wyjaśnia dużą gęstość zaludnienia w województwie śląskim.	– omawia zmiany liczby ludności Polski po 1918 r., – oblicza współczynnik feminizacji dla wskazanego regionu, – podaje przyczyny małej gęstości zaludnienia występującej na terytorium Polski.	– podaje czas i przyczyny wyzów i niżów demograficznych, które wystąpiły w Polsce po II wojnie światowej, – wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika feminizacji w Polsce, – omawia współczesne zmiany demograficzne.	– charakteryzuje i wyjaśnia strukturę wieku i płci w wybranych miastach i regionach, – analizuje skutki dużej i małej gęstości zaludnienia w wybranych regionach Polski.
3.	Dynamika ludności i ruch naturalny w Polsce	– wymienia składowe ruchu naturalnego, – podaje aktualny współczynnik przyrostu	– porównuje współczynnik urodzeń i współczynnik dzietności Polski z innymi krajami świata, – podaje czynniki	– przedstawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika urodzeń, – przedstawia	– wyjaśnia wysoką i niską wartość współczynnika zgonów w różnych regionach, – wyjaśnia przestrzenne	– proponuje działania prowadzące do rozwiązania lub minimalizacji skutków niekorzystnej sytuacji demograficznej w

		naturalnego w Polsce, – ma świadomość starzenia się społeczeństwa w naszym kraju.	wpływające na poziom współczynnika zgonów, – wymienia najczęstsze przyczyny zgonów w Polsce, – charakteryzuje dynamikę zmian ludności Polski po II wojnie światowej, – uzasadnia fakt starzenia się społeczeństwa Polski, odwołując się do piramidy wieku i płci.	przestrzenne zróżnicowanie współczynnika zgonów, – porównuje średnią długość życia w Polsce w zależności od płci i miejsca zamieszkania.	zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego, – oblicza współczynnik przyrostu naturalnego, – rozpoznaje piramidy wieku i płci ludności Polski wykonane w różnych okresach.	Polsce, – wskazuje w najbliższym otoczeniu obecne i przyszłe konsekwencje sytuacji demograficznej w Polsce.
4.	Migracje zewnętrzne i wewnętrzne Polaków	– wymienia przyczyny współczesnych migracji zewnętrznych Polaków, – podaje główne kierunki współczesnych migracji zewnętrznych	– wymienia skutki współczesnych migracji zewnętrznych Polaków, – wskazuje regiony emigracyjne, – wskazuje największe skupiska Polonii na świecie, – wymienia grupy Polaków, którzy	– omawia kierunki i przyczyny historycznych migracji zewnętrznych Polaków, – ocenia wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na migracje zewnętrzne,	– wskazuje na skutki powojennych migracji wewnętrznych we współczesnym obrazie społeczeństwa Polski, – dostrzega różnicę w kierunkach migracji wewnętrznych, – prognozuje zmiany wynikające ze współczesnych	– analizuje źródła tekstowe (pamiętniki, biografie, archiwalne artykuły prasowe) opisujące historyczne migracje zewnętrzne i wewnętrzne, – dyskutuje o problemach, na które napotykają przedstawiciele Polonii oraz polscy emigranci

		Polaków, – definiuje pojęcie <i>Polonia</i>.	najczęściej podejmują migracje wewnętrzne.	– wyjaśnia kierunki współczesnych migracji wewnętrznych, – podaje przyczyny migracji wewnętrznych.	migracji wewnętrznych w Polsce.	w różnych krajach świata.
5.	Rynek pracy w Polsce i zróżnicowanie rozwoju regionów	– wymienia przyczyny bezrobocia w Polsce, – rozumie potrzebę zmniejszania różnic w rozwoju różnych regionów, – podaje sektor gospodarki, w którym jest zatrudnionych najwięcej Polaków, – rozumie znaczenie pojęcia <i>ubóstwo</i>.	– charakteryzuje obecną strukturę zatrudnienia w Polsce, – wskazuje regiony o największym bezrobociu, – wymienia mierniki służące do porównania rozwoju różnych regionów Polski.	– porównuje aktywność zawodową Polaków z mieszkańcami innych krajów Unii Europejskiej, – wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po II wojnie światowej, – wskazuje województwa o największym zatrudnieniu w rolnictwie, przemyśle i usługach, – charakteryzuje zmiany bezrobocia w	– analizuje aktywność zawodową Polaków, biorąc pod uwagę m.in. wiek, płeć, miejsce zamieszkania, – ocenia aktualne zmiany w strukturze zatrudnienia, – porównuje rozwój różnych regionów Polski przy użyciu map tematycznych i danych statystycznych, – wskazuje regiony, których mieszkańcy zagrożeni są różnymi formami ubóstwa.	– proponuje działania przeciwdziałające bezrobociu i ocenia ich skuteczność, – przedstawia organizacje przeciwdziałające ubóstwu, szczególnie takie, w których działania może zaangażować się młodzież.

				Polsce po 1990 r.		
6.	Geografia elektoralna	– rozumie wagę i znaczenie uczestnictwa w wyborach i życiu społecznym, – definiuje pojęcia: <i>geografia elektoralna</i> i <i>partycypacja społeczna</i>.	– wymienia formy partycypacji społecznej, – wskazuje regiony charakteryzujące się ponadprzeciętną frekwencją wyborczą.	– porównuje frekwencję wyborczą w różnych głosowaniach, – podaje korzyści płynące z partycypacji społecznej, – proponuje działania prowadzące do poprawy frekwencji wyborczej, – charakteryzuje najważniejsze partie polityczne w Polsce.	– wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów w Polsce, – uzasadnia konieczność prowadzenia konsultacji społecznych.	– przygotowuje projekt w ramach budżetu partycypacyjnego,
7.	Urbanizacja i osadnictwo wiejskie w Polsce	– wskazuje na mapie największe polskie miasta, – podaje aktualny współczynnik urbanizacji w Polsce, – definiuje pojęcie	– charakteryzuje zmiany zachodzące współcześnie na obszarach wiejskich w Polsce, – definiuje pojęcia <i>gettoizacja</i> i <i>gentryfikacja</i>,	– rozpoznaje największe polskie miasta na podstawie fotografii, – wymienia typy wsi, które występują w Polsce, – omawia zmiany	– identyfikuje <i>genius loci</i> największych polskich miast, – rozpoznaje układy przestrzenne miast w Polsce ukształtowane w różnych epokach, – wyjaśnia	– wskazuje sposoby rozwiązywania konfliktów, które powstają w miastach w Polsce, – analizuje współczesne relacje miasto-strefa

		<i>miasto</i> według przyjętych w Polsce norm.	– podaje najbardziej zurbanizowane województwa w Polsce.	współczynnika urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej, – podaje przykłady polskich miast pełniących różne funkcje, – wyjaśnia spadek liczby mieszkańców dużych miast, – dyskutuje na temat zalet i wad życia w mieście i na wsi.	przestrzenne zróżnicowanie współczynnika urbanizacji w Polsce, – diagnozuje współczesne problemy polskich miast (przestrzenne, społeczne, funkcjonalne).	podmiejska.
8.	Dziedzictwo kulturowe Polski	– wskazuje na wartość dziedzictwa kulturowego Polski, – rozróżnia dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne, – uzasadnia konieczność ochrony	– podaje przykłady cennego dziedzictwa niematerialnego, – zna pomniki historii we własnym regionie, – wskazuje na mapie najważniejsze sanktuaria znajdujące się na obszarze Polski.	– wymienia i wskazuje na mapie polskie obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO, – zna nazwy grup etnograficznych i wskazuje zamieszkiwane przez nie regiony, – wymienia	– wyjaśnia obecność mniejszości narodowych i grup etnicznych w określonych regionach Polski, – wskazuje na wkład mniejszości narodowych i grup etnicznych w dziedzictwo kulturowe	– ocenia polskie obiekty znajdujące się na liście informacyjnej oraz proponuje własne kandydatury do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO (uwzględniając kryteria).

		dziedzictwa kulturowego, – charakteryzuje w ogólny sposób zróżnicowanie narodowościowe i religijne ludności Polski.		mniejszości narodowe i grupy etniczne żyjące w Polsce.	Polski.	
	Dział 4. GEOGRAFIA EKONOMICZNA POLSKI					
1.	Zróżnicowanie rozwoju rolnictwa w Polsce	– ocenia warunki przyrodnicze do rozwoju rolnictwa w Polsce, – podaje rośliny uprawne dominujące w strukturze zasiewów w Polsce.	– wymienia czynniki przyrodnicze sprzyjające rozwojowi rolnictwa w Polsce, – omawia znaczenie rolnictwa dla polskiej gospodarki, – charakteryzuje gospodarstwa rolnicze w Polsce pod względem przeznaczenia produkcji, – wymienia rośliny uprawne, w których produkcji Polska zalicza się do czołówki	– wskazuje na mapie obszary o najlepszych warunkach przyrodniczych do rozwoju rolnictwa, – omawia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce, – charakteryzuje wykształcenie polskich rolników oraz mechanizację i chemizację w różnych regionach, – omawia chów i	– charakteryzuje przestrzenne zróżnicowanie wielkości gospodarstw w Polsce, – wyjaśnia udział poszczególnych roślin uprawnych w strukturze zasiewów w różnych regionach, – analizuje zmiany, które zaszły w polskim rolnictwie w ciągu ostatnich 30 lat.	– porównuje w różnych źródłach stan polskiego rolnictwa przed i po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, samodzielnie wyszukując informacje, – dyskutuje na temat pozytywnych i negatywnych skutków dla krajowego rolnictwa po akcesji Polski do Unii Europejskiej.

			światowej.	hodowlę zwierząt w Polsce.		
2.	Rolnictwo ekologiczne w Polsce	– definiuje pojęcie <i>rolnictwo ekologiczne</i>, – podaje korzyści płynące z rolnictwa ekologicznego, – rozpoznaje oznaczenie produktów rolnictwa ekologicznego, – rozumie konieczność zapoznania się z pochodzeniem i składem kupowanych produktów spożywczych.	– porównuje rolnictwo ekologiczne i uprzemysłowione, – odczytuje i interpretuje informacje na oznaczeniu rolnictwa ekologicznego, – zna inne certyfikaty stosowane w rolnictwie Unii Europejskiej.	– podaje korzyści płynące z procesu certyfikacji w rolnictwie, – porównuje udział rolnictwa ekologicznego w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej, – podaje przykłady praktyk rolniczych stosowanych w rolnictwie ekologicznym.	– omawia problemy, z którymi spotykają się rolnicy ekologiczni, – wskazuje regiony w Polsce, w których rolnictwo ekologiczne rozwija się najbardziej dynamicznie, – podaje przykłady polskich produktów chronionych oznaczeniami pochodzenia geograficznego.	– ocenia oddziaływanie rolnictwa ekologicznego na przyrodę, społeczeństwo i gospodarkę.
3.	Gospodarka morską Polski	– wymienia rodzaje działalności	– wskazuje na mapie i wymienia najważniejsze	– porównuje polskie porty morskie w	– charakteryzuje stan obecny i zmiany	– zna dokumenty oraz porozumienia mające

		człowieka, które składają się na gospodarkę morską, – wymienia najważniejsze polskie stocznie, – podaje gatunki ryb poławianych przez polskich rybaków.	polskie porty morskie, – charakteryzuje polskie rybołówstwo, – omawia stan zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego.	zakresie przewozu ładunków i pasażerów, – wyjaśnia, dlaczego polskie statki pływają pod „tanią banderą”, – wskazuje surowce eksploatowane z dna Bałtyku.	wielkości polskiej floty morskiej, – podaje przykłady negatywnego oddziaływania człowieka na środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego,	na celu ochronę wód Morza Bałtyckiego.
4.	Zmiany strukturalne przemysłu w Polsce	– zna najważniejsze zakłady przemysłu wydobywczego i przetwórczego w Polsce, – omawia znaczenie przemysłu dla gospodarki Polski, – jest świadomy zmian strukturalnych w polskim przemyśle.	– wskazuje na mapie najważniejsze zakłady przemysłu wydobywczego i przetwórczego w Polsce, – wymienia najważniejsze zmiany w polskim przemyśle,	– wskazuje przemysłowe inwestycje II Rzeczypospolitej, – wyjaśnia przyczyny restrukturyzacji polskiego przemysłu w latach 90. XX w., – omawia zmiany w przemyśle ciężkim i motoryzacyjnym w Polsce,	– porównuje historyczny rozwój przemysłu w różnych regionach Polski, – ocenia restrukturyzację polskiego przemysłu, biorąc pod uwagę pozytywne i negatywne skutki, – omawia zróżnicowanie nakładów na	– na wybranym przykładzie wykazuje wpływ Specjalnych Stref Ekonomicznych na przemysł,

					działalność badawczo-rozwojową w różnych regionach Polski.	
5.	Stan i zróżnicowanie rozwoju transportu w Polsce	– wskazuje na mapie przebieg najważniejszych polskich autostrad, – charakteryzuje w ogólny sposób znaczenie różnych rodzajów transportu w Polsce.	– wskazuje na mapie największe polskie lotniska, – ocenia warunki rozwoju transportu na terenie Polski, – omawia zmiany znaczenia różnych rodzajów transportu w Polsce, – wymienia najważniejsze węzły transportowe w Polsce.	– wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia transportu samochodowego, – charakteryzuje transport śródlądowy w Polsce.	– wyjaśnia przyczyny wzrostu ruchu lotniczego w Polsce, – porównuje gęstość sieci drogowej i linii kolejowych w różnych regionach Polski, – prognozuje możliwości rozwoju kolei wysokich prędkości w Polsce, – porównuje rozwój sieci drogowej i linii kolejowych w Polsce i innych krajach świata.	– stosując analizę SWOT, ocenia koncepcję budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego,
6.	Turystyka w Polsce	– podaje korzyści płynące z turystyki, – wskazuje regiony najchętniej odwiedzane przez	– ocenia walory turystyczne Polski, – wymienia kraje najchętniej odwiedzane przez polskich turystów,	– porównuje liczbę i rodzaj obiektów noclegowych w różnych regionach Polski,	– podaje przykłady działań prowadzących do zwiększenia liczby turystów zagranicznych w	

		Polaków podczas wyjazdów krajowych.	– wskazuje atrakcje turystyczne we własnym regionie.	– charakteryzuje krajowe wyjazdy turystyczne Polaków, – podaje przykłady turystycznych szlaków tematycznych w Polsce.	Polsce, – porównuje liczbę zagranicznych turystów odwiedzających Polskę i inne kraje, – charakteryzuje wybrany turystyczny szlak tematyczny we własnym regionie.	
	Dział 5. BADANIA I OBSERWACJE GEOGRAFICZNE WE WŁASNYM REGIONIE					
1.	Wpływ zakładu przemysłowego lub usługowego na środowisko geograficzne	– wymienia elementy środowiska geograficznego.		– dobiera odpowiednie metody badawcze umożliwiające odpowiedzi na pytania badawcze, – omawia schemat postępowania badawczego w naukach przyrodniczych, – podaje przykłady zależności występujących w	– analizuje wpływ wybranego zakładu przemysłowego lub usługowego na środowisko geograficzne, – traktuje środowisko geograficzne jako system przyrodniczy,	

				środowisku geograficznym.		
2.	Ocena dostępności i jakości wybranych usług w najbliższej okolicy na przykładzie badań ankietowych	– uczestniczy w badaniach i obserwacjach, wykonując zlecone mu czynności, – identyfikuje punkty usługowe w najbliższej okolicy.	– formułuje podstawowe pytania badawcze, – dokonuje podziału punktów usługowych w najbliższej okolicy w zależności od oferowanych usług, – zna zasady przeprowadzania badań ankietowych.	– dobiera odpowiednie metody badawcze umożliwiające sformułowanie odpowiedzi na pytania badawcze, – opracowuje kwestionariusz ankiety.	– opracowuje wyniki badań ankietowych, – formułuje hipotezy i wnioski dotyczące dostępności i jakości usług na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji, – ocenia jakość i dostępność usług w najbliższej okolicy.	– krytycznie ocenia materiały źródłowe oraz wyniki badań i obserwacji, – organizuje i koordynuje pracę zespołu badawczego.
4.	Ocena zagospodarowania terenu wokół własnej szkoły na podstawie obserwacji i dostępnych materiałów źródłowych	– uczestniczy w badaniach i obserwacjach, wykonując zlecone mu czynności, – definiuje pojęcia <i>krajobraz</i>, <i>krajobraz kulturowy</i>.	– formułuje podstawowe pytania badawcze, – podaje funkcje krajobrazów, – wskazuje przykłady krajobrazów przekształconych harmonijnie i krajobrazów	– dobiera odpowiednie metody badawcze umożliwiające sformułowanie odpowiedzi na pytania badawcze, – wie, jakie informacje są zawarte w miejscowym planie zagospodarowania	– formułuje hipotezy i wnioski dotyczące zagospodarowania terenu na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji, – analizuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań i	– krytycznie ocenia materiały źródłowe oraz wyniki badań i obserwacji, – organizuje i koordynuje pracę zespołu badawczego, – proponuje kierunki zagospodarowania obszaru badań zgodnie z zasadami

			zdegradowanych, – wymienia sposoby zagospodarowania terenu.	przestrzennego i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, – dostrzega zależność między uwarunkowaniami przyrodniczymi a sposobem zagospodarowania terenu.	kierunków zagospodarowania przestrzennego, – ocenia sposób zagospodarowania terenu wokół własnej szkoły.	zrównoważonego rozwoju.
6.	Zmiana układu przestrzennego i zabudowy najbliższego otoczenia na podstawie obserwacji i materiałów źródłowych	– uczestniczy w badaniach i obserwacjach, wykonując zlecone mu czynności, – wskazuje układy przestrzenne na zdjęciach i mapach, – podaje przyczyny zmian układów przestrzennych.	– formułuje podstawowe pytania badawcze, – definiuje pojęcie <i>ład przestrzenny</i>, – omawia negatywne skutki chaosu przestrzennego.	– dobiera odpowiednie metody badawcze umożliwiające sformułowanie odpowiedzi na pytania badawcze, – proponuje działania zapobiegające chaosowi przestrzennemu.	– formułuje hipotezy i wnioski dotyczące zmian układu przestrzennego i zabudowy na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji, – porównuje zdjęcia, mapy i inne źródła informacji przedstawiające historyczne i współczesne układy	– krytycznie ocenia materiały źródłowe oraz wyniki badań i obserwacji, – organizuje i koordynuje pracę zespołu badawczego, – samodzielnie wyszukuje teksty źródłowe opisujące historyczne układy przestrzenne, – planuje zgodne ze

					przestrzenne, – ocenia zmiany układu przestrzennego i zabudowy w najbliższym otoczeniu.	zrównoważonym rozwojem zmiany układu przestrzennego w najbliższym otoczeniu.
7.	Przykłady i propozycje rewitalizacji obszarów zdegradowanych i przemysłowych we własnym regionie	– uczestniczy w badaniach i obserwacjach, wykonując zlecane mu czynności, – wskazuje obszary zdegradowane.	– formułuje podstawowe pytania badawcze – definiuje pojęcie <i>rewitalizacja</i> , – podaje przykłady działań rewitalizacyjnych.	– dobiera odpowiednie metody badawcze umożliwiające sformułowanie odpowiedzi na pytania badawcze, – wyjaśnia całościowy charakter rewitalizacji, który nie ogranicza się tylko do prac remontowych, – wymienia korzyści i zagrożenia będące konsekwencją rewitalizacji.	– formułuje hipotezy i wnioski dotyczące rewitalizacji na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji, – ocenia działania rewitalizacyjne na przykładach z własnego regionu.	– krytycznie ocenia materiały źródłowe oraz wyniki badań i obserwacji, – organizuje i koordynuje pracę zespołu badawczego, – tworzy projekt rewitalizacji wybranego obszaru zdegradowanego we własnym regionie.

8.	Identyfikacja i ocena mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwoju własnej dzielnicy/miejscowości	– uczestniczy w badaniach i obserwacjach, wykonując zlecone mu czynności.	– formułuje podstawowe pytania badawcze, – podaje czynniki sprzyjające i ograniczające rozwój miejscowości.	– dobiera odpowiednie metody badawcze umożliwiające sformułowanie odpowiedzi na pytania badawcze, – zna zasady analizy SWOT, – wyszukuje i analizuje dostępne materiały dotyczące rozwoju miejscowości (np. strategię rozwoju, istniejące analizy SWOT).	– formułuje hipotezy i wnioski na podstawie przeprowadzonych badań i obserwacji, – samodzielnie identyfikuje słabe i mocne strony, szanse i zagrożenia rozwoju wybranej miejscowości.	– krytycznie ocenia materiały źródłowe oraz wyniki badań i obserwacji, – organizuje i koordynuje pracę zespołu badawczego, – prognozuje kierunki rozwoju wybranej miejscowości.
9.	Projekt wycieczki krajoznawczej w regionie z użyciem mapy i GPS	– uczestniczy w badaniach i obserwacjach, wykonując zlecone mu czynności, – definiuje pojęcie <i>krajoznawstwo</i> , – podaje cele wycieczek	– wykazuje znaczenie krajoznawstwa w poznawaniu i promocji własnego regionu i kraju, – wskazuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze atrakcje turystyczne we własnym regionie.	– wykorzystuje narzędzia geoinformacyjne do wyszukiwania informacji o atrakcjach i szlakach turystycznych, – rozumie konieczność	– planuje wycieczki krajoznawcze, uwzględniając cele oraz typ uczestników, – zna zasady organizowania wycieczek krajoznawczych.	

		krajoznawczych, – wymienia rodzaje turystyki.		dostosowania trasy i programu wycieczki krajoznawczej do wieku i rodzaju uczestników.		
--	--	--	--	---	--	--

**Plan wynikowy z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu geografia
zakres rozszerzony dla klasy czwartej i piątej szkoły ponadpodstawowej**

Lp.	Temat	Wymagania konieczne (ocena dopuszczająca). Uczeń:	Wymagania podstawowe (ocena dostateczna). Uczeń:	Wymagania rozszerzające (ocena dobra). Uczeń:	Wymagania dopelniające (ocena bardzo dobra). Uczeń:	Wymagania wykraczające (ocena celująca). Uczeń:
I. Strefowość środowiska przyrodniczego na Ziemi						
1.	Prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi.	– podaje definicję środowiska przyrodniczego, – zna i wyjaśnia pojęcie antroposfery, – wymienia co najmniej 4 jego elementy, – wskazuje co najmniej 3 prawidłowości wpływające na zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Ziemi;	– wyjaśnia, czym jest środowisko przyrodnicze, – opisuje sfery, które się na nie składają oraz antroposferę, – wymienia poglądy na relację człowiek – środowisko, – potrafi omówić prawidłowości warunkujące zróżnicowanie środowiska na Ziemi zachodzące w co najmniej 3 sferach, w tym w atmosferze;	– wyjaśnia zależność zjawisk na Ziemi od dopływu energii słonecznej, – podaje przykłady relacji człowiek – środowisko adekwatnie do danego poglądu filozoficznego, – zna i omawia większość zależności występujących w poszczególnych sferach;	– za pomocą teorii Ludwiga von Bertalanffy’ego wyjaśnia zależności i związki występujące między elementami środowiska, – rozumie i wyjaśnia poglądy filozoficzne opisujące relacje człowiek – środowisko, – swobodnie posługuje się wiedzą dotyczącą prawidłowości zachodzących w poszczególnych sferach i między nimi;	– swobodnie posługuje się terminologią geograficzną, – wykorzystuje GIS do przedstawienia prawidłowości zachodzących w poszczególnych sferach i wyjaśnia ich wpływ na zróżnicowanie środowiska Ziemi;
2.	Strefowe i astrefowe czynniki przyrodnicze.	– wymienia energię słoneczną jako główny czynnik warunkujący strefowość zjawisk na	– wyjaśnia pojęcia: <i>strefowość</i> i <i>astrefowość</i> występowania zjawisk przyrodniczych na Ziemi, – omawia na co najmniej	– wyjaśnia zależność zjawisk na Ziemi od dopływu energii słonecznej,	– swobodnie posługuje się wiedzą dotyczącą strefowości i astrefowości zjawisk	– na wybranym przykładzie dokonuje oceny wpływu człowieka na zjawiska strefowe na

		Ziemi, – potrafi podać nazwy stref klimatycznych i ich symetryczny układ względem równika, – wymienia co najmniej 3 czynniki, które wpływają na astrefowy przebieg zjawisk na Ziemi, w tym człowieka;	4 przykładach zależności klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi i wskazuje miejsca ich występowania na mapie, – omawia wpływ co najmniej 3 czynników na astrefowość zjawisk przyrodniczych, a także na człowieka;	– podaje przykłady zależności klimatyczno-roślinno-glebowych dla każdej strefy klimatycznej oraz wskazuje na mapie miejsca ich występowania, – wymienia wszystkie czynniki astrefowe i omawia ich wpływ na występowanie zjawisk na Ziemi, – wskazuje co najmniej 4 miejsca wpływu czynników astrefowych na przebieg zjawisk na Ziemi;	przyrodniczych występujących na Ziemi, – omawia wpływ czynników strefowych i astrefowych na kształtowanie się zjawisk przyrodniczych na dowolnym kontynencie, a także na człowieka;	Ziemi, podając rzeczowe argumenty, – wykorzystuje GIS do tej oceny, – zna najnowsze fakty, dotyczące zmian w środowisku przyrodniczym i potrafi je wykorzystać na lekcji;
3.	Cechy środowiska przyrodniczego od strefy równikowej do polarnej.	– zna i wyjaśnia pojęcia <i>ekosystem, biocenoza, biotop, biosfera</i>, – potrafi właściwie zastosować określenia: <i>zonalny, azonalny</i>, – opisuje co najmniej 3 strefy oraz wskazuje ich charakterystyczne cechy, – potrafi wskazać na mapie wszystkie strefy składające na się na system przyrodniczy Ziemi;	– charakteryzuje wszystkie główne strefy (od równikowej do polarnej), podając podstawowe cechy ich środowiska przyrodniczego – klimat, roślinność, gleby, dominujący rodzaj procesów kształtujących powierzchnię Ziemi;	– charakteryzuje wszystkie strefy przyrodnicze oraz podaje ich charakterystyczne cechy, – identyfikuje zależności między poszczególnymi składnikami środowiska i potrafi podać przykłady ich występowania;	– porównuje środowiska przyrodnicze różnych stref i wskazuje na ich podobieństwa i różnice, – potrafi wykazać, jak ocieplenie klimatu wpływa na stan środowiska w poszczególnych strefach, – wykazuje związek między warunkami w danej strefie przyrodniczej a zjawiskiem erozji gleb;	– dokonuje prognozy zmian, jakie współcześnie zachodzą w środowisku, – wyszukuje informacje dotyczące omawianych procesów, – potrafi dokonać analizy, wskazać czynniki i konsekwencje zachodzących procesów spowodowanych działalnością człowieka, – bierze czynny udział w dyskusji, podaje trafne argumenty;
II. Problemy środowiskowe współczesnego świata						
1.	Geozagrożenia meteorologiczne i klimatyczne.	– wyjaśnia, czym są geozagrożenia atmosferyczne, – podaje przykłady co najmniej 3 geozagrożeń meteorologicznych i klimatycznych, – opisuje miejsca, gdzie można się spotkać z takimi	– wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i klimatyczne, – podaje podział i przykłady geozagrożeń globalnych i lokalnych, – podaje co najmniej 4 przykłady geozagrożeń meteorologicznych w odniesieniu do stref klimatycznych,	– wymienia przyczyny geozagrożeń klimatycznych, – przedstawia mechanizm powstawania efektu cieplarnianego, – dostrzega znaczenie działalności	– wskazuje na mapie obszary występowania niekorzystnych zjawisk pogodowych, – ocenia znaczenie efektu cieplarnianego dla Ziemi oraz rolę człowieka w jego wielkości,	– ocenia, posługując się odpowiednimi argumentami, wpływ człowieka na powstanie geozagrożeń atmosferycznych, – prognozuje skalę geozagrożeń atmosferycznych

		zagrożeniami, – wie, jak się zachować w przypadku znalezienia się w strefie występowania geozagrożenia atmosferycznego;	– opisuje geozagrożenia meteorologiczne charakterystyczne dla strefy umiarkowanej, – czyta dane liczbowe i grafiki związane z tematem, – wymienia co najmniej 4 skutki geozagrożeń atmosferycznych dla środowiska, życia i gospodarki człowieka;	gospodarczej człowieka na nasilenie efektu cieplarnianego, – wskazuje i opisuje charakterystyczne dla stref klimatycznych geozagrożenia atmosferyczne i pokazuje na mapie miejsca ich występowania;	– wykazuje zależność geozagrożeń atmosferycznych od stanów pogody i stref klimatycznych, – wyjaśnia powstawanie tajfunów, cyklonów, powodzi, susz, chmur burzowych, trąb powietrznych;	w przyszłości, – proponuje rozwiązania chroniące przed skutkami geozagrożeń atmosferycznych;
2.	Geozagrożenia hydrologiczne.	– wyjaśnia, czym są zagrożenia hydrologiczne, – wymienia co najmniej 3 przykłady geozagrożeń hydrologicznych, – określa miejsca występowania zagrożeń hydrologicznych na Ziemi, niektóre pokazuje na mapie (min. 3), – podaje co najmniej 3 skutki wystąpienia geozagrożeń hydrologicznych, – wie, jak się zachować w przypadku znalezienia się w strefie występowania geozagrożenia hydrologicznego;	– wymienia czynniki wpływające na powstanie geozagrożeń hydrologicznych, – opisuje geozagrożenia hydrologiczne występujące w Polsce, – wymienia rodzaje lawin oraz podaje miejsca ich występowania, – podaje negatywne i pozytywne skutki zanikania pokrywy lodowej, – posługuje się rysunkami i schematami obrazującymi omawiane zjawiska;	– omawia przyczyny powstania geozagrożeń hydrologicznych, – charakteryzuje geozagrożenia hydrologiczne w różnych regionach świata, wskazuje te regiony na mapie, – wyjaśnia znaczenie El Niño dla gospodarki regionów wokół Pacyfiku;	– wyjaśnia mechanizmy geozagrożeń hydrologicznych, posługując się rysunkiem, ilustracją, nagraniem, GIS, – udowadnia wpływ cyrkulacji ENSO na środowisko przyrodnicze i gospodarkę człowieka, – odwołuje się do aktualnych informacji dotyczących wystąpienia tych zagrożeń;	– podaje trafne argumenty w dyskusji na temat wpływu człowieka na występowanie geozagrożeń hydrologicznych, – ocenia skuteczność systemów ostrzegających przed tymi zagrożeniami, wskazuje rolę GIS, – proponuje działania ograniczające negatywne skutki geozagrożeń hydrologicznych;
3.	Geozagrożenia geologiczne.	– wyjaśnia, czym są zagrożenia geologiczne, – podaje co najmniej 3 przykłady zagrożeń geologicznych, – opisuje miejsca występowania zagrożeń geologicznych na Ziemi, co najmniej 3 pokazuje na mapie, – wymienia co najmniej 3 skutki wystąpienia	– wymienia geozagrożenia geologiczne, dzieląc je na endogeniczne i egzogeniczne, – wskazuje miejsca, gdzie powstają geozagrożenia geologiczne i część z nich pokazuje na mapie, – opisuje wpływ wulkanizmu, trzęsień ziemi, ruchów masowych na stan środowiska oraz życie i gospodarkę człowieka;	– charakteryzuje najważniejsze geozagrożenia geologiczne, podaje ich przyczyny i skutki, – pokazuje na mapie miejsca występowania tych geozagrożeń, – podaje sposoby przewidywania geozagrożeń geologicznych oraz	– formułuje zależność między rodzajem wulkanu a geozagrożeniem, jakie powoduje, – udowadnia, że wulkany jako geozagrożenie wpływają na wszystkie sfery Ziemi, – ocenia rolę edukacji w zapobieganiu skutkom	– ocenia skuteczność sposobów przewidywania geozagrożeń geologicznych, – proponuje rozwiązania ograniczające skutki geozagrożeń geologicznych pochodzenia egzogenicznego;

		geozagrożeń geologicznych, – wie, jak się zachować w przypadku znalezienia się w strefie występowania geozagrożenia geologicznego;		rozwiązania zapobiegające negatywnym skutkom tych zagrożeń;	geozagrożeń geologicznych;	
4.	Ograniczoność zasobów wodnych.	– przedstawia zasoby wód słodkich na Ziemi oraz w Polsce, – opisuje wpływ środowiska przyrodniczego na stan zasobów wody słodkiej na Ziemi, – podaje co najmniej 3 sposoby ograniczania zużycia wody w życiu codziennym;	– wyjaśnia pojęcia <i>bilans wodny</i> , <i>lej depresyjny</i> , – wymienia obszary nadmiaru i niedoboru wody na świecie oraz wskazuje je na mapie, – opisuje zapotrzebowanie na wodę w gospodarce państwa oraz gospodarstwie domowym, – wymienia skutki ograniczonych i zanieczyszczonych zasobów wodnych, – podaje co najmniej 4 rozwiązania, w zależności od strefy klimatycznej, stosowane w przypadku niedoborów wody;	– wyjaśnia związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a zużyciem wody, – wyjaśnia pojęcie <i>stres wodny</i> , – opisuje przestrzenne zróżnicowanie bilansu wodnego Ziemi, – charakteryzuje zasoby wody słodkiej według kontynentów, – wymienia i pokazuje na mapie kraje o dużych i małych zasobach wody słodkiej, – podaje co najmniej 3 przykłady wpływu człowieka na stan zasobów wodnych Ziemi;	– analizuje i porównuje przestrzenne zróżnicowanie bilansu wodnego Ziemi oraz rozmieszczenie obszarów maksymalnego stresu wodnego i na tej podstawie formułuje wnioski, – formułuje zależności między stanem wód słodkich a gęstością zaludnienia, – wskazuje działania, które mogłyby poprawić sytuację w miejscach niedoboru wody i zapobiec konfliktom o wodę;	– wykorzystuje narzędzia GIS do udokumentowania zmniejszania się zasobów wód słodkich na Ziemi, – wyjaśnia, dlaczego w Polsce coraz większe obszary cierpią na niedobór wody i suszę;
5.	Erozja gleb.	– zna i wymienia rodzaje degradacji gleb, – podaje co najmniej 3 czynniki wpływające na intensywność erozji gleby, – wymienia co najmniej 3 sposoby ograniczania erozji gleb;	– opisuje co najmniej 3 rodzaje degradacji gleb, – wymienia co najmniej 3 czynniki antropogeniczne przyspieszające erozję gleb, – wskazuje na mapie co najmniej 3 obszary o dużej intensywności procesów erozyjnych gleb, – opisuje erozję wietrzną i erozję wodną gleby;	– wymienia przejawy degradacji gleb, – charakteryzuje rodzaje degradacji gleb, – wymienia czynniki wpływające na szybkość procesu erozji gleby, – wskazuje na mapie obszary o intensywnej erozji wietrznej i wodnej gleb;	– wyjaśnia, na czym polega wpływ warunków środowiska przyrodniczego na procesy erozji gleb, – dostrzega związek między rozwojem społeczno-gospodarczym a intensywnością procesów degradacji gleb;	– proponuje własne rozwiązania ograniczające degradację gleb, – wyjaśnia, w jaki sposób GIS może przyczynić się do zmniejszania intensywności degradacji gleby;
6.	Deforestacja.	– opisuje, na czym polega	– wyjaśnia, na czym polega	– wyjaśnia, w jaki	– wyjaśnia, jaka jest rola	– poddaje analizie nasze

		proces wylesiania, – podaje regiony, w których wylesianie przebiega intensywnie, – wskazuje co najmniej 3 sposoby zapobiegania wylesianiu;	rabunkowa, a na czym racjonalna gospodarka leśna, – wymienia czynniki przyspieszające proces wylesiania, – pokazuje na mapie regiony o intensywnym wylesianiu oraz regiony, gdzie prowadzi się racjonalną gospodarkę leśną, – wskazuje co najmniej 4 skutki wylesiania;	sposób rolnictwo i przemysł wpływają na stan lasów na świecie, – omawia skutki wylesiania w skali globalnej i lokalnej;	międzynarodowych koncernów wylesianiu, – porównuje gospodarkę leśną rabunkową z racjonalną i wskazuje skutki ich prowadzenia, – analizuje sposoby zapobiegania wylesianiu i ocenia ich skuteczność;	zachowania konsumenckie i wnioskuje, czy mają one wpływ na wylesianie;
7.	Zmiany zasięgu pokrywy lodowej.	– wymienia największe obszary pokryte lodem na świecie, – co najmniej 2 z tych obszarów pokazuje na mapie, – podaje co najmniej 2 skutki topnienia pokryw lodowych;	– wskazuje na mapie obszary pokryte lodem, – wymienia co najmniej 3 przyczyny topnienia się lodu, – opisuje skutki zmniejszania się zasięgu pokryw lodowych na Ziemi;	– wyjaśnia, dlaczego lody Arktyki topnieją szybciej niż Antarktydy, – charakteryzuje skutki topnienia pokryw lodowych dla środowiska przyrodniczego i gospodarki Europy, w tym Polski, – wykorzystuje GIS do udokumentowania omawianych procesów;	– wyjaśnia, na czym polega dodatnie sprzężenie zwrotne w odniesieniu do topnienia pokrywy lodowej Arktyki, – wyjaśnia, jak wzrost temperatury wód morskich wpływa na proces topnienia się lodowców Antarktydy;	– analizuje czynniki mające wpływ na topnienie pokrywy lodowej i ocenia, jaki jest wpływ działalności gospodarczej człowieka;
8.	Lokalizowanie i określanie zasięgu katastrof przyrodniczych.	– opisuje, czym jest katastrofa przyrodnicza, – wymienia rodzaje katastrof przyrodniczych, – zna sposoby monitorowania katastrof przyrodniczych;	– wymienia przyczyny katastrof przyrodniczych, – zna typy katastrof przyrodniczych, – wskazuje te rodzaje katastrof, których wystąpienie człowiek potrafi przewidywać, – wie, że do monitorowania katastrof przyrodniczych oraz określania ich zasięgu wykorzystuje się satelity (GIS), – opisuje narzędzia służące do określania siły niszczącej co najmniej 4 rodzajów katastrof przyrodniczych;	– dzieli katastrofy naturalne na kategorie i typy, – wyjaśnia, czym jest teledetekcja satelitarna, – charakteryzuje monitorowanie zjawisk sejsmicznych i wulkanicznych, – posługuje się GIS w celu lokalizowania katastrof przyrodniczych, – zna i opisuje narzędzia służące do określania siły niszczącej katastrof przyrodniczych;	– wykazuje różnice między aktywnymi a pasywnymi technikami teledetekcji, – wyjaśnia, dlaczego tak trudne jest przewidywanie wystąpienia trzęsienia ziemi czy tornada, – używa technologii GIS do określania zasięgu występowania katastrof przyrodniczych;	– ocenia ryzyko wystąpienia katastrofy przyrodniczej w dowolnym miejscu na Ziemi;
9.	Ochrona georóżnorodności i bioróżnorodności.	– potrafi podać różnicę między geo- a bioróżnorodnością,	– wyjaśnia, czym jest geo- oraz bioróżnorodność, – wymienia co najmniej 3 cele	– wyjaśnia związek między geo- a bioróżnorodnością,	– udowadnia, że należy chronić litosferę, aby zachować	– wykorzystuje GIS do prezentacji omawianych zagadnień, np.: <i>Mapa</i>

		– podaje co najmniej 3 przykłady utraty bioróżnorodności, – wymienia sposoby ochrony bio- i georóżnorodności na świecie i w Polsce, – wskazuje co najmniej 3 formy ochrony przyrody występujące w najbliższej okolicy;	ochrony georóżnorodności, – wymienia przyczyny zanikania bioróżnorodności, – zna zasadę zrównoważonego rozwoju, – podaje co najmniej 3 korzyści wynikające z utrzymania bioróżnorodności, – zna i wymienia formy ochrony przyrody w Polsce;	– omawia przykłady utraty bioróżnorodności na świecie, – wskazuje przykłady działań zgodne z zasadą zrównoważonego rozwoju, – wymienia co najmniej 3 konwencje z zakresu ochrony przyrody ratyfikowane przez Polskę, – wyjaśnia, czym są <i>Polska czerwona księga roślin</i> i <i>Polska czerwona księga zwierząt</i>;	bioróżnorodność, – charakteryzuje działania wprowadzane przez kraje UE umożliwiające zachowanie zasady zrównoważonego rozwoju, – dokonuje podziału form ochrony przyrody w Polsce ze względu na reżim ochronny;	<i>geośrodowiskowa Polski</i>
III. Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka						
1.	Przyrodnicze uwarunkowania rolnictwa.	– wymienia czynniki przyrodnicze mające wpływ na rozwój rolnictwa, – potrafi wskazać na mapie co najmniej 3 obszary o sprzyjających warunkach dla rolnictwa i podać cechy tych obszarów, które gwarantują dobry rozwój rolnictwa, – wskazuje na mapie co najmniej 2 obszary o złych warunkach dla rozwoju rolnictwa i podaje cechy środowiska, które o tym zdecydowały;	– opisuje wpływ czynników przyrodniczych na rozwój rolnictwa, – wyjaśnia na konkretnych przykładach zależność rolnictwa od warunków środowiska;	– analizuje zróżnicowanie przestrzenne zasięgów upraw niektórych roślin obecnie i w przyszłości i wyjaśnia, czym są spowodowane różnice, – celnie wskazuje na dowolnym kontynencie i opisuje obszary o dobrych i złych warunkach dla rozwoju rolnictwa;	– prognozuje skutki zmian klimatu dla rolnictwa, odnosząc się do co najmniej 3 stref klimatycznych, – ocenia wpływ działalności człowieka na stan gleb i stosunki wodne na obszarach o rozwiniętej gospodarce;	– wskazuje skutki nieprzemysłanej działalności człowieka w rolnictwie – obszary klęski ekologicznej, np. region Jeziora Aralskiego oraz skutki zastosowania technologii cyfrowych w rolnictwie i ich wpływ na stan środowiska;
2.	Wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu i handel zagraniczny.	– wymienia podstawowe surowce mineralne, które odegrały rolę w powstaniu okręgów przemysłowych w XIX wieku (węgiel kamienny, rudy żelaza), – wskazuje na znaczenie	– zna podział dziejów gospodarczych świata na etapy: przedprzemysłowy/preindustrialny, przemysłowy/industrialny i poprzemysłowy/postindustrialny, – prawidłowo czyta wykresy i diagramy, przedstawiające	– potrafi ocenić znaczenie surowców w procesie industrializacji, szczególnie surowców energetycznych, – porównuje strukturę	– przedstawia rolę surowców mineralnych na poszczególnych etapach rozwoju gospodarczego, – analizuje strukturę handlu zagranicznego	– interpretuje różne dane statystyczne i informacje zamieszczone na mapach oraz korzysta z własnej wiedzy w celu wyciągania wniosków odnośnie do roli surowców mineralnych w

		surowców energetycznych w rozwoju gospodarczym państw, – zna pojęcie <i>restrukturyzacja przemysłu</i> i potrafi wyjaśnić, na czym polega;	wydobycie poszczególnych surowców oraz strukturę handlu zagranicznego;	handlu zagranicznego różnych państw;	wybranych państw i ocenia bilans handlu zagranicznego dla państw surowcowych i wysoko rozwiniętych;	handlu zagranicznym – wskazuje prawidłowości i przewiduje zmiany roli surowców w rozwoju przemysłu i strukturze handlu zagranicznego;
3.	Zmiany znaczenia czynników przyrodniczych w rozwoju gospodarczym.	– zna i potrafi wyjaśnić pojęcia: <i>rozwój zrównoważony/ ekorozwój, antropogenizacja, antropopresja</i> , – podaje przykład gospodarki rabunkowej, – opisuje oddziaływanie człowieka na środowisko na przestrzeni dziejów, odnosząc się do 3 kluczowych etapów: przed rozwojem przemysłu (preindustrialny), intensywnego rozwoju przemysłu (industrialnego) i po okresie industrializacji (postindustrialnego);	– charakteryzuje dostosowywanie środowiska do potrzeb człowieka na przestrzeni dziejów, – wyjaśnia, czym jest świadomość ekologiczna i jaką odgrywa ona rolę w rozwoju gospodarczym państwa, – podaje co najmniej dwa przykłady pokonywania ograniczeń środowiska przyrodniczego w działalności gospodarczej człowieka, – wymienia co najmniej 5 celów zrównoważonego rozwoju;	– wyjaśnia, jaką rolę ogrywa świadomość ekologiczna w rozwoju gospodarczym państwa, – podaje przykłady działań zmierzających do zmian relacji człowiek – środowisko, np.: raport U Thanta, Szczyty Ziemi, Agenda 21, Agenda 2030, – zna i opisuje cele zrównoważonego rozwoju (Agenda 2030);	– ocenia rolę raportu U Thanta w rozwoju świadomości ekologicznej społeczeństw, – wykazuje związek między przyszłością świata a stopniem realizacji celów zrównoważonego rozwoju, – porównuje państwa na różnych etapach rozwoju gospodarczego i ocenia uzależnienie ich gospodarki od czynników przyrodniczych;	– generuje pomysły na pokonanie barier przyrodniczych w działalności gospodarczej człowieka z zachowaniem zasad rozwoju zrównoważonego, – ocenia skutki zmian środowiska w antropocenie związane z działalnością człowieka i prognozuje dalszy przebieg tych zmian;

IV. Problemy polityczne współczesnego świata

1.	Zmiany na mapie politycznej świata po 1989 roku.	– wskazuje na mapie: a) po co najmniej 4 przykłady państw powstałych z rozpadu ZSRR i Jugosławii, b) Niemcy jako przykład państwa powstałego w wyniku procesu integracji, c) Czechy i Słowację jako państwa powstałe w wyniku rozpadu – „aksamitnej rewolucji”;	– podaje co najmniej 2 przyczyny zmian na mapie politycznej świata po II wojnie światowej, – wskazuje na mapie politycznej Europy państwa powstałe po 1989 r., – określa rolę Polski w kształtowaniu się nowej mapy politycznej Europy (04.06.1989 r.), – jest świadomy roli mediów w dostępie do rzetelnej informacji;	– charakteryzuje procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. na przykładach: NRD, RFN, ZSRR, Czechosłowacji, Jugosławii, – podaje przykłady powstania nowych państw poza Europą, – ocenia rolę mediów w kształtowaniu obrazu świata;	– porównuje procesy prowadzące do zmian na politycznej mapie Europy po 1989 r., – wyjaśnia, czym spowodowany był tak odmienny w swym przebiegu proces rozpadu ZSRR i Jugosławii, – charakteryzuje problemy najmłodszych państw świata, – sprawdza rzetelność przekazywanych przez	– wskazuje konsekwencje zmian na politycznej mapie świata, odnosząc się do współczesnych wydarzeń (m.in. wojna między Rosją a Ukrainą), – korzysta z wiedzy posiadanej z innych źródeł na temat współczesnych wydarzeń politycznych;
----	--	--	--	--	--	---

					media informacji – korzysta z kilku źródeł;	
2.	Skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie	– podaje co najmniej 4 skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w krajach postkomunistycznych;	– opisuje sytuację demograficzną i gospodarczą podczas transformacji ustrojowej i gospodarczej w krajach postkomunistycznych, – podaje przyczyny bezrobocia w początkowym okresie zmian i obecnie;	– wskazuje możliwości rozwiązania problemów demograficznych i społecznych, które są skutkiem przemian w krajach postkomunistycznych, – wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu i zmiany w rolnictwie w okresie transformacji ustrojowej w krajach Europy	– krytycznie analizuje procesy przemian zachodzące w trakcie transformacji ustrojowej i gospodarczej, – przedstawia informacje dotyczące skutków transformacji gospodarczej w regionie zamieszkania oraz porównuje je z innymi regionami Polski oraz innymi krajami postkomunistycznymi;	– potrafi wskazać błędy, jakie popełniono w procesie transformacji gospodarczej, – dokonuje analizy zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a skutkami przemian gospodarczych w krajach postkomunistycznych, – porównuje sytuację obecną w krajach Europy Środkowo-Wschodniej z sytuacją w krajach Europy Zachodniej;
3.	Problemy funkcjonowania Unii Europejskiej.	– wskazuje na mapie większość państw należących do UE, – czyta wykresy, diagramy obrazujące procesy demograficzne w UE, – podaje co najmniej 5 skutków brexitu, – wymienia co najmniej 3 problemy z jakimi boryka się UE;	– charakteryzuje 3 problemy, z którymi boryka się UE, – wskazuje na mapie wszystkie państwa należące do UE, – omawia sytuację Wielkiej Brytanii po wyjściu z UE;	– wskazuje większość wyzwań, z którymi mierzą się państwa UE, – omawia sytuację demograficzną UE i jej prognozy oraz skutki, – wskazuje przyczyny wyjścia Wielkiej Brytanii z UE;	– podaje własną ocenę zasadności brexitu, – swobodnie posługuje się wiedzą wyniesioną z wcześniejszych etapów nauczania oraz innych źródeł, by analizować sytuację społeczno-gospodarczą UE, – analizuje skutki migracji z punktu widzenia demografii i gospodarki UE;	– potrafi podać własną ocenę procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w UE, – prezentuje realną, własną wizję przyszłości UE, podając odpowiednie uzasadnienie;
4.	Zagrożenie terrorystyczne na świecie.	– wyjaśnia, czym jest terrorizm, – czyta materiały źródłowe związane z terroryzmem, w tym mapy i wykresy, – podaje co najmniej 3 przykłady zamachów terrorystycznych w XXI wieku;	– wymienia przyczyny działań terrorystycznych, – wskazuje na mapie co najmniej 3 regiony na świecie o wzmożonej działalności terrorystycznej, – podaje co najmniej 3 sposoby zapobiegania terroryzmowi, – potrafi wskazać choć jedną różnicę między terroryzmem a konfliktem zbrojnym;	– porównuje dane liczbowe oraz przedstawione za pomocą wykresów dotyczące liczby i skutków ataków terrorystycznych, – formułuje właściwe tendencje charakteryzujące liczbę i skutki ataków terrorystycznych na	– krytycznie odnosi się do podobieństw i różnic pomiędzy terroryzmem a konfliktem zbrojnym, – zna przyczyny i regiony działania co najmniej 4 organizacji terrorystycznych, – formułuje wnioski dotyczące przyszłości działalności terrorystycznej na	– na podstawie posiadanych informacji potrafi rzeczowo bronić swojego stanowiska w dyskusji na temat terroryzmu jako metody osiągania celów politycznych, społecznych czy gospodarczych; – analizuje i ocenia aktualne wydarzenia związane z działalnością

				poszczególnych kontynentach, – wymienia co najmniej 2 organizacje terrorystyczne i potrafi je krótko scharakteryzować;	świecie, – ocenia skuteczność podejmowanych działań mających zapobiegać terroryzmowi;	terrorystyczną (atakami terrorystycznymi) na świecie;
V. Problemy społeczne współczesnego świata						
1.	Przyczyny i konsekwencje eksplozji demograficznej ludności.	– potrafi wyjaśnić, czym jest model przejścia demograficznego i eksplozja demograficzna, – podaje co najmniej 3 przyczyny i 3 następstwa eksplozji demograficznej, – wymienia co najmniej 3 państwa, w których przebiega eksplozja demograficzna;	– opisuje, na czym polega eksplozja demograficzna i umiejscawia ją w odpowiednim miejscu w modelu przejścia demograficznego, – wymienia i pokazuje na mapie co najmniej 5 państw, w których występuje eksplozja demograficzna;	– podaje większość przyczyn eksplozji demograficznej, odnosząc się do przeszłości państw, – podaje większość skutków eksplozji demograficznej, wyraźnie dzieląc je na społeczne, gospodarcze i ekologiczne, – wskazuje na mapie większość państw, gdzie występuje eksplozja demograficzna;	– ocenia skuteczność i konsekwencje stosowania różnych sposobów zapobiegania eksplozji demograficznej, – wskazuje sposoby zapobiegania negatywnym zmianom eksplozji demograficznej;	– z własnej inicjatywy wykorzystuje internet do poszukiwania danych statystycznych i prognoz dotyczących procesu eksplozji demograficznej w wybranym państwie oraz formułuje wnioski na ich podstawie;
2.	Przyczyny i konsekwencje demograficznego starzenia się ludności w Europie.	– potrafi wyjaśnić, czym jest demograficzne starzenie się społeczeństwa, – podaje co najmniej 3 przyczyny i 3 następstwa demograficznego starzenia się ludności, – wymienia co najmniej 3 państwa, w których przebiega proces demograficznego starzenia się ludności;	– opisuje, na czym polega proces demograficznego starzenia się ludności i umiejscawia go w odpowiednim miejscu w modelu przejścia demograficznego, – wyjaśnia, czym jest implozja demograficzna, – czyta dane dotyczące udziału ludności w wieku powyżej 65 lat w ogóle ludności, – wymienia i pokazuje na mapie co najmniej 5 państw, w których występuje regres demograficzny;	– podaje większość przyczyn starzenia się ludności, odnosząc się do przeszłości państw, – podaje większość skutków starzenia się ludności, wyraźnie dzieląc je na społeczne, gospodarcze i przestrzenne, – wskazuje na mapie większość państw, gdzie występuje proces demograficznego starzenia się ludności;	– ocenia skuteczność i konsekwencje stosowania różnych sposobów zapobiegania demograficznemu starzeniu się społeczeństw, – wskazuje sposoby zapobiegania negatywnym zmianom demograficznego starzenia się społeczeństw Europy;	– formułuje hipotezy dotyczące wpływu procesów starzenia się ludności na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy;
3.	Historyczne i współczesne migracje.	– wyjaśnia, czym jest <i>migracja</i> , – zna pojęcia: <i>emigrant</i> , <i>imigrant</i> , <i>uchodźca</i> ,	– wyjaśnia, kim są: <i>emigrant</i> , <i>imigrant</i> , <i>reemigrant</i> , <i>uchodźca</i> , <i>repatriant</i> , – podaje przyczyny migracji	– wyróżnia problemy związane z migracjami (dobrowolnymi i przymusowymi)	– ocenia procesy migracji z punktu widzenia państwa emigracyjnego	– wykorzystuje pozaszkolne źródła informacji, – formułuje wnioski

		– podaje co najmniej jeden przykład wielkich migracji w historii ludzkości oraz 2 przykłady migracji mających miejsce współcześnie;	dawniej i obecnie, – wskazuje na mapie główne kierunki współczesnych ruchów migracyjnych;	i uchodźstwem ludności w skali globalnej i krajowej, – klasyfikuje migracje oraz charakteryzuje przebieg ważniejszych fal migracyjnych historycznych i współczesnych na świecie;	i imigracyjnego, – korzysta z różnych dodatkowych źródeł wiedzy dotyczących migracji, – formułuje wnioski dotyczące wpływu migracji na liczbę ludności państw, – podaje przykłady znanych i cenionych osób, które są migrantami;	dotyczące zmian w układzie państw imigracyjnych i emigracyjnych na świecie w XX i XXI wieku;
4.	przymusowa praca nieletnich.	– zna podstawowe prawa człowieka (prawo życia, wolności i bezpieczeństwa, prawo do godności), – potrafi wybrać ofertę pobytu/pracy za granicą tak, by zapewnić sobie bezpieczeństwo;	– wymienia rodzaje pracy dzieci i podaje co najmniej 3 regiony, gdzie wykorzystuje się dzieci do pracy, – podaje przyczyny, które powodują, że dzieci podejmują pracę;	analizuje dane i określa tendencje dotyczące liczby pracujących dzieci na przestrzeni ostatnich lat, – podaje co najmniej 4 skutki pracy dzieci oraz wskazuje na mapie regiony, gdzie dzieci wykorzystywane są do pracy;	– omawia skutki pracy dzieci z uwzględnieniem aspektu społecznego i gospodarczego państwa, w którym pracują, – ocenia proceder współczesnego niewolnictwa i pracy dzieci, podając rzeczowe argumenty uzasadniające tę ocenę;	– analizuje dane ilościowe dotyczące pracy dzieci i stawia hipotezy co do rzeczywistej skali obu zjawisk, – odnosi omawiane zjawiska do Agendy 2030 ONZ (celów zrównoważonego rozwoju);
5.	Problemy bezrobocia.	– zna podział ludności ze względu na zdolność do aktywności zawodowej i wymienia odpowiednio grupy ludności, – wymienia co najmniej 3 przyczyny i 3 skutki bezrobocia, – podaje co najmniej 3 cechy osoby bezrobotnej wg polskiego prawa, – podaje przykłady regionów świata o dużym i małym bezrobociu;	– zna podział ludności ze względu na źródło utrzymania, – wyjaśnia, czym jest współczynnik bezrobocia, – czyta dane, wykresy, mapy obrazujące stan bezrobocia na świecie, – omawia przyczyny bezrobocia wśród ludzi młodych, – podaje ekonomiczne i społeczne skutki bezrobocia;	– oblicza współczynnik bezrobocia na podstawie wzoru, – wyjaśnia, czym jest bezrobocie ukryte i podaje aktualny przykład państwa, gdzie ono występuje, – charakteryzuje stan bezrobocia na świecie;	– wyjaśnia, od czego zależy współczynnik bezrobocia na świecie i określa jego aktualną tendencję, – prognozuje tendencję wielkości bezrobocia w krajach wysoko i słabo rozwiniętych gospodarczo, – analizuje przyczyny bezrobocia wśród ludzi młodych, szczególnie w państwach wysoko rozwiniętych;	– określa rolę wykształcenia w możliwościach znalezienia pracy, – posiada wiedzę na temat zawodów przyszłości – dostrzega związek między niektórymi z nich a procesem demograficznego starzenia się społeczeństwa;

6.	Dyskryminacja i wykluczenie społeczne.	– wyjaśnia, czym jest dyskryminacja, – podaje co najmniej dwa rodzaje dyskryminacji, – podaje przykłady co najmniej 2 państw, w których dochodzi do dyskryminacji, – jest świadomy zagrożeń, jakie niosą ze sobą stereotypy oraz negatywne komentarze w odniesieniu do ludzi, – wie, jak zapobiegać dyskryminacji;	– zna i omawia pięciostopniowy model „piramida nienawiści”, – wyjaśnia, czym jest apartheid i gdzie występował, – krótko omawia rolę dwóch noblistów: Frederica de Klerka i Nelsona Mandeli w demontażu apartheidu w RPA, – podaje przykłady dyskryminacji rasowej – wymienia co najmniej 3 skutki dyskryminacji, – podaje co najmniej 3 sposoby zapobiegania dyskryminacji;	– rozumie i wyjaśnia, na czym polegają rodzaje dyskryminacji, – podaje przykłady dwóch stereotypów dotyczących innych narodów/grup etnicznych i wyjaśnia ich genezę, – omawia skutki dyskryminacji w odniesieniu do osoby dyskryminowanej, społeczeństwa i gospodarki;	– analizuje przyczyny dyskryminacji i określa warunki, jakie są potrzebne, by przekształciła się w eksterminację, podaje fakty historyczne, – dostrzega związek między zjawiskiem dyskryminacji a manipulacją, – wie, jak odróżnić fakty od opinii, – uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie;	– wykorzystuje pozapodręcznikowe źródła wiedzy na temat dyskryminacji, – stawia hipotezy dotyczące rozwoju/zaniku zjawiska dyskryminacji w miarę rozwoju społeczno-gospodarczego państw;
VI. Zróżnicowanie jakości życia						
1.	Problemy żywienia ludności na świecie.	– rozumie i wyjaśnia pojęcia: <i>jakość życia człowieka, głód i niedożywienie</i>, – wymienia zaspokojenie potrzeb pokarmowych człowieka jako jedną z cech świadczących o jakości życia, – wymienia skutki głodu i niedożywienia dla organizmu człowieka, – wymienia co najmniej po 3 przykłady państw, gdzie występuje głód, – rozumie znaczenie niemarnowania żywności w dostępie do niej;	– wskazuje na mapie regiony o największej liczbie osób głodujących, – zna poziomy żywienia według WHO, – czyta dane liczbowe i graficzne dotyczące stanu żywienia ludności świata, – podaje przyczyny występowania głodu na świecie w podziale na przyrodnicze i antropogeniczne,	– odnajduje zagadnienie żywienia ludności świata w Agendzie 2030 ONZ, – na podstawie danych liczbowych lub przedstawionych w formie graficznej formułuje wnioski dotyczące dostępu do żywności na świecie, – porównuje kraje, w których występuje zjawisko głodu i niedożywienia, z krajami, których problemem jest otyłość;;	– wykazuje zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a problemami żywienia ludności, – docieka przyczyn nierównomiernego dostępu do żywności na świecie,	– formułuje prawidłowości dotyczące zależności między wyżywieniem ludności świata a stopniem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa, – opracowuje i przeprowadza ankietę na temat marnowania żywności przez swoich rówieśników oraz przedstawia jej wyniki;
2.	Zagrożenia zdrowia człowieka na świecie.	– definiuje pojęcie <i>zdrowie</i>, – zna i wymienia co najmniej 3 choroby	– omawia pojęcie zdrowia, odwołując się do definicji WHO, – wyjaśnia, czym są choroby cywilizacyjne i zakaźne,	– dostrzega rolę systemu ochrony zdrowia w jakości zdrowia w różnych regionach	– wyjaśnia rolę systemu ochrony zdrowia w jakości zdrowia w różnych regionach	– ocenia wpływ chorób cywilizacyjnych i zakaźnych na rozwój lokalny i regionalny,

		cywilizacyjne, – rozumie rolę aktywności fizycznej w przeciwdziałaniu chorobom – wymienia co najmniej 3 przyczyny chorób, – zna pojęcie <i>choroba zakaźna</i> i wymienia co najmniej 2 przykłady takich chorób, – zna sposoby zapobiegania chorobom zakaźnym;	– omawia przyczyny chorób cywilizacyjnych i zakaźnych, – czyta dane oraz mapy przedstawiające charakterystykę chorób na świecie, – wyjaśnia znaczenie aktywnego stylu życia, diety, higieny i szczepień w zapobieganiu chorobom;	świata, – omawia wpływ klimatu na zdrowie człowieka i dostrzega wpływ degradacji środowiska na zdrowie człowieka, – porównuje najpowszechniejsze choroby w krajach Globalnej Północy i Globalnego Południa i wskazuje przyczyny tych chorób, – posługuje się mapą, by wskazać regiony występowania niektórych chorób, – wymienia sposoby zapobiegania chorobom cywilizacyjnym i zakaźnym, – rozumie konieczność dokonania szczepień przed wyjazdem do krajów tropikalnych;	świata, – potrafi omówić stan zdrowotny społeczeństwa dowolnego państwa świata, – odnajduje zagadnienie zdrowia ludności świata w Agendzie 2030 i ocenia możliwości terminowej realizacji zamierzonych przez ONZ działań;	– analizuje możliwości rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i podaje sposoby zapobiegania;
3.	Poczucie bezpieczeństwa w wybranych regionach świata.	– rozumie i opisuje pojęcia <i>poczucie bezpieczeństwa</i>, <i>globalny indeks pokoju</i>, – wymienia po co najmniej 3 przykłady najbezpieczniejszych i najniebezpieczniejszych państw świata;	– wymienia rodzaje bezpieczeństwa ze względu na podmiot, zasięg i zakres, – czyta dane dotyczące poziomu bezpieczeństwa w różnych krajach świata, – pokazuje na mapie państwa, w których możemy czuć się bezpiecznie, oraz państwa, gdzie nie jest bezpiecznie, – wymienia przyczyny, które powodują, że nie w każdym państwie możemy czuć się bezpiecznie;	– wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa, – opracowuje samodzielnie kryteria, które pozwolą ocenić stan bezpieczeństwa w danym państwie, – odnajduje zagadnienie bezpieczeństwa/pokoju na świecie w Agendzie 2030 ONZ i podejmuje dyskusję na temat realności zaplanowanych działań;	– ocenia adekwatność globalnego indeksu pokoju do stanu bezpieczeństwa w danym państwie, – porównuje przyjęte przez siebie kryteria oceny stanu bezpieczeństwa w danym kraju ze światowym indeksem pokoju;	– na podstawie różnych danych wyciąga wnioski na temat przestrzennego zróżnicowania bezpieczeństwa na świecie, – ocenia znaczenie organizacji międzynarodowych w kształtowaniu pokoju na świecie, np. ONZ;
4.	Potrzeby edukacyjne i zróżnicowanie poziomu	– rozumie i wyjaśnia, czym jest potrzeba	– wyjaśnia różnicę między alfabetyzmem a analfabetyzmem,	– przekłada przestrzenne zróżnicowanie	– wyjaśnia znaczenie wykształcenia	– wyjaśnia znaczenie inwestycji w edukację;

	analfabetyzmu.	edukacyjna, analfabetyzm, – potrafi uzasadnić potrzebę wyższego wykształcenia w odniesieniu do rynku pracy, – wymienia co najmniej 3 przyczyny niskiego stopnia zaspokojenia potrzeb edukacyjnych, – podaje przykłady państw o wysokim i niskim alfabetyzmie;	– rozumie i omawia znaczenie wykształcenia w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa, – czyta dane liczbowe, mapy i wykresy odnoszące się do potrzeb edukacyjnych i ich stanu w różnych regionach świata, – wymienia skutki niskiego poziomu wykształcenia społeczeństwa;	wskaźnika alfabetyzmu na wskaźnik analfabetyzmu, – omawia przyczyny niskiego zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w różnych regionach świata;	w tworzeniu kapitału ludzkiego i rozwoju społeczno-gospodarczym państwa, – analizuje sytuację w wybranym państwie o niskim poziomie alfabetyzmu i wskazuje sposoby zwiększenia dostępu do usług edukacyjnych;	
VII. Problemy gospodarcze współczesnego świata						
1.	Bogata Północ i biedne Południe. Przyczyny i skutki nierówności.	– wskazuje na mapie co najmniej po 3 przykłady krajów należących do bogatej Północy i biednego Południa, – wymienia co najmniej 2 cechy współczesnej światowej gospodarki, – podaje co najmniej 4 przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata;	– wymienia kraje tworzące Triadę, – omawia rolę PKB w określeniu potencjału gospodarczego państw, – czyta dane liczbowe, kartogramy i grafiki obrazujące zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego państw świata, – wymienia co najmniej po 4 problemy krajów wysoko rozwiniętych i krajów rozwijających się, – omawia wybrane 3 przyczyny dysproporcji w rozwoju państw;	– swobodnie posługuje się mapą podczas przedstawiania państw bogatej Północy i biednego Południa, – omawia problemy, z jakimi borykają się państwa bogate i biedne, i wskazuje ich źródła, – wnioskuje na podstawie danych liczbowych, kartogramów i grafik obrazujących zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego państw świata;	– określa podłoże różnic w rozwoju państw, – wyjaśnia przyczyny dysproporcji w rozwoju państw świata, swobodnie posługując się zdobytą wcześniej wiedzą, – wskazuje na związek między poziomem rozwoju państwa a wykształceniem jego obywateli, podając odpowiednie argumenty, – ocenia skutki nierównomiernego rozwoju państw świata;	– korzysta z pozaszkolnych źródeł wiedzy w ustalaniu przyczyn nierówności między państwami świata;
2.	Formy pomocy międzynarodowej.	– wyjaśnia, czym jest pomoc międzynarodowa, – podaje, w jakich sytuacjach udzielana jest pomoc międzynarodowa, – wymienia co najmniej 3 kraje, które jej udzielają, i 3 kraje, które z niej korzystają, – potrafi zająć stanowisko w sprawie zasadności udzielania pomocy	– wymienia formy pomocy międzynarodowej, – wyjaśnia, na czym polega pomoc rozwojowa, – wskazuje na mapie głównych dawców i biorców pomocy międzynarodowej;	– wyjaśnia rolę Banku Światowego i Międzynarodowego Funduszu Walutowego w udzielanej pomocy międzynarodowej, – wymienia bardziej efektywne formy pomocy międzynarodowej;	– ocenia rolę BS i MFW w udzielaniu pomocy międzynarodowej, – wyjaśnia, dlaczego bardziej efektywnymi formami pomocy są BIZ, redukcja zadłużenia czy pomoc uchodźcom;	– odwołuje się do celów zrównoważonego rozwoju przy omawianiu zagadnienia pomocy międzynarodowej, – korzysta z pozaszkolnych źródeł wiedzy, – podaje argumenty za zasadnością udzielania pomocy międzynarodowej, odwołując się do

		międzynarodowej;				bieżących wydarzeń;
3.	Korporacje transnarodowe i ich wpływ na społeczeństwo i gospodarkę.	– wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe, – podaje co najmniej 2 przykłady ich wpływu na gospodarkę i społeczeństwo, – wymienia co najmniej 3 przykłady KNT (wg dowolnego kryterium);	– podaje dziedziny działalności KNT, – czyta dane liczbowe i graficzne odnoszące się do KNT, – wskazuje na mapie kraje pochodzenia co najmniej 5 największych KNT, – omawia wpływ KNT na gospodarkę i społeczeństwo, podając pozytywne i negatywne przykłady tego wpływu;	– dostrzega związek między rozwojem KNT a globalizacją, – przedstawia rozwój KNT w ujęciu historycznym, – wyjaśnia znaczenie GATT i WTO w rozwoju KNT;	– wyjaśnia, na czym polega wpływ KNT na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych, – analizuje dane dotyczące napływu BIZ do państw bogatej Północy i biednego Południa i formułuje ogólną tendencję;	– ocenia skutki rozwoju KNT dla społeczeństw i gospodarki światowej i państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego;